

Aleg. 308

Sprawozdanie

Komisji administracyjnej o przedłożeniu Wydziału krajowego co do uregulowania sprawy podwód.

Wysoki Sejmie!

Uchwałą z dnia 21. czerwca 1902 przekazał Wysoki Sejm Komisji administracyjnej sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 24. maja 1902 LW. 35.031/1902 w przedmiocie dopłacania z funduszu krajowego odpowiedniej kwoty do wynagrodzenia płaconego ze Skarbu państwa za podwody dostarczane c. k. oficerom żandarmerji w ich podróżach służbowych.

Wydział krajowy w sprawozdaniu powyższem czyni wniosek o powzięcie przez Wysoki Sejm uchwały, że począwszy od 1. stycznia 1903 będzie fundusz krajowy dopłacał 6 gr. od konia i kilometra do istniejącego obecnie wynagrodzenia Skarbu państwa w kwocie 6 gr. za podwody dostarczane oficerom c. k. 5. komet żandarmerji w ich podróżach służbowych.

Wniosek taki uczynił Wydział krajowy przeważnie ze względów wyższej słuszności w stosunku do ludności obowiązkiem dostarczania podwód dotkniętą, które to względy za wnioskiem takim przemawiać mają a mianowicie z przyczyn, że taryfa za podwody jest niską, stosunkom tutejszokrajowym nieodpowiadającą, obowiązanych do dostarczania podwód krzywdzącą, dalej, że wskutek nieodpowiedniej taryfy, właściciele zaprzęgów lepszych i ludzie zasobniejsi od dostarczania podwód się uchylają, wskutek czego ciężar dostarczania podwód spada na ludność najuboższą, dostarczającą tak lichych podwód, iż na tem cierpi nietylko powaga osoby urzędowej podwody używającej, ale i cel podróży służbowej wymagającej spieszności wykonania i t. d.

Komisya administracyjna tego zapatrywania Wydziału krajowego nie zupełnie we wszystkiem podziela, a tem samem nie czyni wniosku zgodnego z wnioskiem Wydziału krajowego, z przyczyn następujących:

Przepisy normujące dotychczas obowiązek dostarczania podwód w ogólnym a dla c. k. żandarmerji w szczególności, mianowicie ces patent z 25. listopada 1, dekr. kan. nadw. z 24. sierpnia 1817, dekret gubernialny z 27. sierpnia 1817, rozporządzenie minist. z 11. lutego 1849 Dz. u. p. Nr. 88 rozporządzenie minist. z 31. grudnia 1875 Dz. u. p. Nr. 4. i z 10. listopada 1891 Dz. u. p. Nr. 172, wprowadzone przestarzałe, stosunkom ekonomicznym kraju nie odpowiadające i obowiązanych do dostarczania podwód krzywdzące, te jednak okoliczności nie tak daleko, aby kraj był obowiązany do podwyższania ze swej strony najniżej tylko dla Galicyi i Bukowiny w takiej wysokości jak 6 gr. od konia i kilometra istniejącej taryfy podwodowej, lub aby nawet podwyższenia tego dobrowolnie doznał a tem samem, aby sobie po części przypisywał atrybucye tylko c. k. Rządu w przedmiocie wynagrodzenia za podwody przysługujące.

Powtórne dostarczanie podwód jest obowiązkiem nader uciążliwym a wykonania obowiązku tego domagać się ma państwo prawo na zasadzie uprawnienia do zarządu, z którym schodzi się uprawnienie do poboru różnego rodzaju danin bądź w postaci podatków, bądź też poborów rozliczne nazwy mających, zaczętem się ścisły obowiązek państwa do pokrywania wyłącznego ze Skarbu państwa wyco

2
jakie administracja, publiczny porządek, bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo mienia i życia obywateli państwa za sobą pociągają.

Prawda, że z powodu odbytych w roku 1854 znacznych przemarszów wojsk i bardzo znacznego skutkiem tego zapotrzebowania podwód, ministerstwo spraw wewnętrznych poczuwało się do obowiązku z własnego popędu do podwyższenia wówczas taryfy podwód na 12 kr. m. k. w lwowskim, a na 14 kr. m. k. w krakowskim okręgu administracyjnym i wydało w tej mierze rozporządzenie z 11. lipca 1854 l. 14.548, ale też równocześnie zarządziło, aby owe dla wyjątkowych stosunków przyzwolone podwyższenie z funduszu krajowego oplacano.

Wskutek tego od roku 1854 partycypował fundusz krajowy w wynagrodzeniu za dostarczane podwoły a że dodatek taki był znacznym dla niego ciężarem, to okazuje się z następującego zestawienia:

W roku 1861	wynosił sumę.	26.967 zł.
" " 1862 i 1863	" " . . .	24.000 "
" " 1864	" " . . .	19.895 "
" " 1865	" " . . .	24.000 "
" " 1866	" " . . .	22.000 "

W roku 1866 Wydział krajowy, mając na względzie:

1. że dodatek ten wprowadzony dla wyjątkowych stosunków uważać należy tylko za przejściowy;

2. że został on niesłusznie na fundusz krajowy nałożony i jemu wprost narzucony, bo fundusz ten w opłacaniu podwód tylko w interesie wyłącznym państwa posłkował wszystkie inne fundusze publiczne, jako to wojskowy, polityczny, sądowy, policyjny i inne;

3. że dodatek ten zbyt obarczał fundusz krajowy z ujmą dla innych żywo-tych spraw krajowych —

przedłożył Wysokiemu Sejmowi wniosek na usunięcie dodatku podwodowego z funduszu krajowego.

Wysoki Sejm, podzielaając to zapatrywanie, uchwałami z 19. marca i 13. kwietnia 1866 r. zniósł z dniem 1. maja 1866 wynagrodzenie za podwoły wypłacane z funduszu krajowego a począwszy od 1. maja 1866 wynagrodzenie za podwoły płaca w naszym kraju jedynie Skarb państwa w kwocie 6 gr. od konia i kilotra, zaś za podwoły na pogotowiu stojące od konia i dnia po 52 gr.

To wynagrodzenie, jak wyżej zaznaczono, jest zbyt niskie i ludność krzywoce, dlatego też Wydział krajowy i Wysoki Sejm już po kilkakroć a to w latach 1874, 1875, 1878, 1886, 1888, 1889, 1891, 1896 i 1897 udawały się do c. k. Rządu o zmianę taryfy podwodowej, atoli kroki te dotąd nie odniosły pomyślnego rezultatu, chociaż c. k. Rząd w odpowiedziach swoich uznaje słuszność żądania Wysokiego Sejmu z jednej, a swój obowiązek do traktowania i przeprowadzenia ustawodawczego tej sprawy z drugiej strony, tak jak się to stało z ustawą kwaterunkową, z którą równocześnie wedle obietnic c. k. Rządu także i ustawodawcze załatwienie sprawy podwodowej nastąpić miało i nastąpić było powinno jako w związku z ustawą kwaterunkową będącej.

Wydział krajowy otrzymywał od czasu do czasu różnego rodzaju pisma od c. k. Rządu za pośrednictwem prezydium c. k. Namiestnictwa z zapewnieniem poszerzenia stosunków w tym względzie, jednak jak dotąd na obietnicach się skończyło z oczywistą i niepowetowaną stratą dla obowiązanych. Pisma te dla przykładowego przedstawienia tak wyglądają:

a) pismem z dnia 30. grudnia 1874 l. 53282 zawiadamia c. k. Namiestnictwo, że c. k. Ministerstwo nie może zgodzić się na podwyższenie dotychczasowego wynagrodzenia ze skarbu państwa za dostarczane podwoły dla wojska, gdyż niebawem nastąpi uregulowanie sprawy podwodowej,

b) pismem z 4 lutego 1875 l. 5464 zawiadamia c. k. Namiestnictwo, że rządowy projekt ustawy o podwodach będzie wzięty pod obrady Rady państwa zaraz po traktowaniu konstytucyjnym o kwaterunkach wojskowych, którą Rząd zaproponuje Radzie państwa w najbliższym czasie,

c) pismem z dnia 8. grudnia 1876 l. 58277 zawiadamia c. k. Namiestnictwo, że projekt rządowy ustawy o podwodach ma się opierać na zasadach odpowiednich zasadom ustawy o kwaterunkach wojskowych i uregulowanie sprawy podwodowej może nastąpić przed załatwieniem konstytucyjnym ustawy kwaterunkowej,

d) pismem z dnia 31. sierpnia 1878 l. 41.793 zawiadamia c. k. Namiestnictwo, że ministerstwo obrony krajowej już dawno dąży do uregulowania sprawy

Odpowiedź na pytanie, czyli budowa kanałów krajowi naszemu przyniesie pożytek czyli też może stać się czynnikiem dla naszego rolnictwa szkodliwym zależy od warunków, które dopiero w przyszłości się rozstrzygną, a nad którymi, Sejm, Wydział krajowy i Reprezentacya kraju w Radzie państwa nieustannie czuwać będą.

Jako takie warunki wymienić należy:

I. Ze względu na potaniecie cen transportu dla obcych ziemiopłodów wzmocnioną opiekę cłową:

II. Na słusznych zasadach oparty, przed transitozym przewozem obcych ziemiopłodów i importem ich do Galicyi po cenach niższych od cen wywozu krajowych ziemiopłodów za granicę i przewozu ich w Galicyi i w innych krajach koronnych.

III. Na tych samych zasadach polegający, a z dotychczasowemi tradycjami faworyzowania obcych ziemiopłodów zrywający system taryf kolejowych.

Ad. I. Polityka Cłowa.

Jako ostateczną granicę taryf przewozowych poczytać należy te koszta, które samo przedsiębiorstwo przewozowe opłaca; koszta te przy transporcie ciężkich i surowych produktów i tak zwanych artykułach masowych drogą wodną są o wiele niższe, aniżeli przy przewozie koleją, co też staje się przyczyną radykalnej zmiany cen, a zarazem i warunków produkcji i spożycia.

We Francyi wpłynęły około r. 1880 kanały na zniżkę taryf kolejowych; różnica wynosiła 30—40%. W Niemczech według obliczeń Symphera jest transport drogą wodną o 40 do 60%, tańszym od transportu kolejowego.

To potaniecie transportu jest jednak obosiecznym mieczem, służy ona bowiem nie tylko handlowi wymiennemu kraju samego i wywozowi zagranicę i do innych krajów austriackich i nie tylko umożliwia tańszy przywóz maszyn, żelaza i sztucznych nawozów, ale także w razie zaniedbania właściwych środków, potęguje niebezpieczeństwo zalania targu krajowego obcemi surowymi produktami, jak zboże, produkta zwierzęce, jaja, drzewo i t. d., albo też tańszego dowozu tychże produktów do dotychczasowych naszego kraju odbiorców.

Pod tym względem przed nami poczyniły doświadczenia inne państwa. Na siedmiu wielkich rzekach na wschodzie Niemiec przewieziono wedle obliczeń Majora Kurza 1795 milionów kilometrycznych ton w celu wywozu lub handlu wewnętrznego produktami rolnictwa, albo towarami dla rolnictwa niezbędnymi; równocześnie jednak przewóz po tych rzekach stał się przyczyną potania importu 819 milionów ton kilometrycznych rolniczych produktów zagranicznych, które niemieckiemu rolnictwu czyniły konkurencyę.

Różnice kosztów przewozu obcego zboża zależą od cen i geograficznego położenia.

W motywach do przedłożenia o kanałach niemieckich obliczał je Sympher na 1 do 3 M. 50 od 1 tony obcego zboża, obiecywano też do obcych ziemiopłodów zastosować najwyższe ceny przewozu.

W przeciwnym wypadku bowiem byłoby dla obcej konkurencyi zbyt łatwym wskutek potania przewozu przeskoczyć zapory celne; nie dziw też, że przedstawiciele rolnictwa w Niemczech za warunek budowy kanałów stawiali wzmocnienie ochrony cłowej, gdyż zamierzona budowa amerykańskich kanałów, która z Oceanu do Hudson okęty o 1500 do 1800 tonach bez przeładowania w New Yorku wprost do Europy ma prowadzić, zamierzona budowa kanału Nicaragua, albo też budowa amerykańskiego kanału łącząc dwa Oceany na dwóch świata półkulach i zbliżając do siebie środkową i zachodnią Amerykę także do zbliżenia Ameryki i do Europy i do ułatwień dla zamorskiej konkurencyi się przyczyni.

Te same niebezpieczeństwa grożą także i austriackiej produkcji, a co więcej możność importu drogą wodną z południowej Rosyi i krajów bałkańskich, stąd też i ochrona przeciwko nim jest niezbędną. Nie może bowiem być zadaniem austriackiej polityki ekonomicznej ułatwianie obcej konkurencyi walki z krajową produkcją. Jeśli przeto szkoda z budowy kanałów wynikła nie ma być większą

od korzyści z nich, jest wzmocnienie ochrony cłowej nie tylko jako wyrównanie różnic kosztów produkcji i opodatkowania, ale także i uszczerbku jaki przynieść może знижение cen przewozu obcych produktów koniecznem.

Ad II. Taryfy na drogach wodnych.

Zniżenie kosztów przewozu musi się łączyć z polityką ochronną na rzecz krajowych produktów a to nie tylko za pomocą ceł, ale także przez korzystny dla rzeczonych produktów wymiar taryf na drogach wodnych i na kolejach. Dotychczas najniebezpieczniejszą dla austriackiego rolnictwa była konkurencja węgierska, bo przeciwko niej nie chroniły produktów austriackich żadne cła.

Taryfy na drogach wodnych powinien rząd unormować w ten sposób, ażeby chroniły państwową produkcję nie tylko przeciwko zagranicznej, ale także przeciwko węgierskiej konkurencji.

Ze względu na ujemne doświadczenia poczynione wskutek zgubnego niejednokrotnie wpływu taryf kolejowych na stosunki krajowej produkcji, rząd powinien się strzedz fiskalizmu, który w polityce kolei państwowych zarówno jak chęć osiągnięcia spekulacyjnych zysków przez koleje prywatne stawiał często zapory wywozowi ziemiopłodów krajowych. Na polu polityki taryfowej jest wskazanem indywidualizowanie taryf wedle warunków wywozu lub zbytu poszczególnych artykułów, a poruszenia na taryfowej szachownicy powinien rząd czynić szybko i stósować je zawsze do handlowych konjunktur chwili.

Ad. III. Taryfy kolejowe.

Nie da się zaprzeczyć, że kanały i koleje wzajemnie wywierają na siebie wpływ, dostawiając sobie wzajemnie przedmioty transportu. Koleje koncentrują się we ważniejszych punktach ruchu, kanały umożliwiają ze względu na miejsca ładunku większą decentralizacją ruchu, bezpośrednie połączenie go z fabrykami. Ładowanie ziemiopłodów prosto z pól nadbrzeżnych i t. d.

Kanały przyczyniają się również do uwolnienia ruchu kolejowego od transportu artykułów masowych, które tembardziej jest wskazanem, ileż niektóre koleje ze względu na wielkie ożywienie ruchu a w ostatnich czasach także z powodu braku wagonów bez ujemy dla bezpieczeństwa nie mogą zawsze potrzebnie ożywienia handlu należycie odpowiedzieć. — Relacja pomiędzy kosztami przewozu na drogach wodnych i na kolejach musi przeto polegać na uwzględnieniu potrzeb wewnętrznego handlu i wywozu, a względów na produkcję krajową nie wolno poświęcać jednostronnemu fiskalizmowi i spekulacyjnej żądzy zysku.

Punkt I. Komisya dla regulacyi rzeki, rozporządzenia wykonawcze do ustawy z dnia 19. września 1901.

§. 8. Ustawy o regulacyi rzek brzmi:

„Postanowienia o wszystkich zasadniczych technicznych i ekonomicznych sprawach, dotyczących regulacyj, które są przedmiotem niniejszej ustawy, o ile te regulacye nie nastąpią na wyłączny koszt państwa (§. 3.), porucza się osobnej komisji pod przewodnictwem Namiestnika lub jego zastępcy, w której skład wejść mają:

a) po jednym członku mianowanym przez Ministerstwo spraw wewnętrznych i Ministerstwo handlu w porozumieniu z innymi interesowanymi Ministerstwami,

b) jeden administracyjny i jeden techniczny delegat Namiestnictwa,

c) jeden administracyjny i jeden techniczny delegat Wydziału krajowego,

d) po jednym delegacie obu towarzystw rolniczych we Lwowie i w Krakowie.

Dla każdego członka komisji ma być ustanowiony zastępca, który ma go w razie przeszkody zastąpić.

Komisya nie występuje na zewnątrz jako władza“.

W komisji wodnej podniesiono:

1) że rząd §. 8. ustawy wodnej dotychczas nie wykonał i komisji dla regulacji rzek do życia nie powołał.

2) że pomimo rok do uchwalenia ustawy o regulacji rzek już minął rząd ani rozporządzenia wykonawczego rzeczonyj ustawy ani też regulaminu dla komisji w myśl §. 8. powołać się mającej nie ogłosił

3) że pomimo iż program robót przedwstępnych w niektórych punktach o programie generalnym przesadzający, rozporządzenie wykonawcze, regulamin komisji i projekt reorganizacji władz należą niewątpliwie do „zasadniczych technicznych i ekonomicznych spraw dotyczących regulacji“, o których mówi Alinea 1-sza §. 8, rząd zdania komisji dla budowy wodnych w tych sprawach nie zasięgnął.

4) że pomimo iż postanowienia §. 10, wedle których c. k. Namiestnictwo ogólny program i obliczenie li tych kosztów regulacji ma w pierw poddać uchwale Komisji, a dopiero następnie przedłożyć c. k. Ministerstwu, rząd obliczenia kosztów przedwstępnych, które się integralną częścią programu do wiadomości dotychczas nie utworzonej Komisji nie podał.

5) że pomimo, iż §. 11 i 12 wyraźnie orzekają, iż nawet szczegółowe plany, a więc tembardziej zasadnicze postanowienia ma c. k. Namiestnictwo podać do wiadomości Wydziału krajowego, potem zaś poddać uchwałom Komisji wodnej, a dopiero następnie przedłożyć Ministerstwu spraw wewnętrznych, c. k. Namiestnictwo do zasadniczych niewątpliwie postanowień się zaliczające rozporządzenie wykonawcze i projekt organizacyi władz bez porozumienia z Wydziałem krajowym Ministerstwu przedłożyło

Fakta te były przedmiotem krytyki ze strony wielu członków Komisji, którzy wyrazili jednomyślną obawę, aby nieuzasadnione opóźnienie postanowień, które są punktem wyjścia do wykonania ustawy o regulacji rzek, rychłego i praktycznego wprowadzenia w życie tejsze ustawy nie opóźniło, albo nie zwicnęło.

Obecny na posiedzeniu Komisji delegowany przez c. k. Namiestnictwo komisarz rządowy tłumaczył zwłokę rzeczonych czynności

- a) powołaniem się na postanowienia §. 13. t. j. na związek regulaminu Komisji z rozporządzeniem wykonawczem
- b) opóźnienem wydania rozporządzenia wykonawczego usprawiedliwiając c. k. delegowany na posiedzeniu Komisji wodnej komisarz rządowy trudnością zastosowania przepisów o wyłączeniu przy budowie kolei do budowy kanałów, która wpłynęła na opóźnienie wydania rozporządzenia wykonawczego do ustawy państwowej o budowie kanałów, a pośrednio także powstrzymała wydanie rozporządzenia wykonawczego do ustawy krajowej o regulacji rzek.
- c) C. k. komisarz rządowy oświadczył, że rozporządzenie wykonawcze już przedłożył rządowi centralnemu do zatwierdzenia.

ad a) postanowienie §. 8. nie jest zdaniem Komisji wodnej w stanie dostatecznie usprawiedliwić opóźnienia czynności Komisji krajowej dla regulacji rzek.

Alinea 3. §. 13. brzmi:

„Rozporządzenie wykonawcze zawierać ma także szczegółowy regulamin czynności dla komisji regulacyjnej“.

Postanowienie to które mówi o „szczegółowym regulaminie“ nie zakazuje bynajmniej Namiestnictwu powołać komisję do życia na podstawie regulaminu prowizorycznego, albo nawet bez żadnego regulaminu, bo przecież cel czynności powinien zawsze górować nad formalnemi względami.

Wszakże rząd centralny bez szczegółowego regulaminu ale jedynie na podstawie prowizorycznego regulaminu powołał komisję dla budowy kanałów, którą w jesieni z. r. wybrano, a która w zimie b. r. już odbyła kilka posiedzeń.

ad b) Trudności zastosowania przepisów o wywłaszczeniu przy kolejach do budowy kanałów nie wstrzymały bynajmniej utworzenia i prac centralnej komisji dla budowy kanałów, tem mniej powinny być stać się przyczyną opóźnienia prac krajowej komisji dla regulacji rzek, która opierając się o krajową ustawę o regulacji rzek nie zawierającą żadnej wzmianki o wywłaszczeniu.

ad c) C. k. Namiestnictwo przedkładając c. k. rządowi centralnemu do zatwierdzenia rozporządzenia wykonawcze i program reorganizacji tych władz do których utrzymania fundusz krajowy się przyczynie, komentowało mylnie Alineę 2. 513 kr. ustawy o regulacji rzek, która opiewa:

„Szczegółowe o tem postanowienia i sposób wykonywania wpływu Wydziałowi krajowemu w tej mierze przysługującego, określi rozporządzenie wykonawcze, które wyda namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym po uzyskaniu zatwierdzenia przez interesowane Ministerstwa.“

Postanowienie rzeczono mówi o „szczegółowych“ postanowieniach, które postanowień prowizorycznych wcale nie wykluczają. W słowach zaś zawartych w rzeczonym postanowieniu „wyda Namiestnictwo w porozumieniu z Wydziałem krajowym po uzyskaniu zatwierdzenia przez interesowane ministerstwa“ nakazuje ustawa uzyskać zatwierdzenie przed wydaniem t. j. przed ostatecznym ogłoszeniem rozporządzenia wykonawczego, nie nakazuje jednak bynajmniej uzyskać zatwierdzenia z Wiednia przed porozumieniem z Wydziałem krajowym.

Ktokolwiek zechce zestawić postanowienia Alinei 2. 3 z treścią §. 10, 11 i 12 ustawy krajowej o regulacji rzek, w których przyjęto zasadę porozumienia się z krajową komisją przed zatwierdzeniem przez rząd centralny nie może mieć co do tego wątpliwości.

A nawet posito sed non concessio, że rzecz tak jasna mogłaby być wątpliwą stwierdzić należy, że ważnym czynnikiem w komentowaniu i wykonywaniu ustaw jest wzgląd na interes rzeczy, że baczyć zawsze należy na zamiar ustawodawcy i zamiast formalistycznie chwycić się punktów, które przy nienależytem ich pojmowaniu mogą dostarczyć pozorów do zahamowania czynności, trzeba przede wszystkim wykonywać szybko te postanowienia, które powinny być bodźcem do działania i które wypływają z publicznego interesu. Praktyczna działalność na polu technicznym biurokratycznego działania nie znosi, a komplikowanie jej nieuzasadnionemi prawniczymi subtelnościami może tylko uczynić jej tempo zbyt powolnem a jej rezultat wątpliwym.

Po poczynieniu znacznych w części (co do rzek granicznych) prawnie nieuzasadnionych i z dobrej woli jedynie na barki kraju przyjętych ofiar, które możność funduszu krajowego przechodzą a ludność obciążają, ma kraj na mocy ustawy niezaprzeczone prawo do wywierania za pośrednictwem Wydziału krajowego wpływu na cały tok czynności regulacji rzek od jej samego początku aż do ostatecznego końca.

Cel ten w sprawie wymagającej szybkiego działania da się osiągnąć nie przez długo trwającą wymianę pism, ale przez ciągle peryodycznie odbywane ustne konferencye z Wydziałem krajowym, i przez wymianę zdań w krajowej komisji.

Dodać też należy, że udział przedstawicieli ministerstwa spraw wewnętrznych nie ma innego celu, jak bezpośrednie rozstrzygnięcie wszystkich spornych pytań na miejscu we Lwowie w drodze ustnej i zapobieżenie zwłoce, którą pociąga za sobą korespondencya z interesowanemi ministerstwami; w drodze ustnej też należało wszystkie kompetentne czynniki doprowadzić do jednego mianownika.

Komisya wyraża też nadzieję, że C. k. Namiestnictwo powoła natychmiast krajową komisję dla regulacji rzek do czynności i w porozumieniu z Wydziałem krajowym dołoży energicznych starań w celu przyspieszenia rozporządzenia wykonawczego do ustawy o regulacji rzek zarówno, jak i regulaminu komisji.

Sejm uchwalił dnia 9. lipca 1901 następującą rezolucję:

„Sejm przyjmuje do wiadomości utworzenie przy Wydziale krajowym komisji doradczej dla spraw dotyczących gród wodnych.“

Komisja wodna wyraża nadzieję, że Wydział krajowy przedłoży Sejmowi od b. r. zacywszy corocznie osobne wyczerpujące sprawozdanie z działalności tej komisji i że stanu robót przy kanałach i regulacji rzek.

Punkt 2. Plan regulacji rzek.

Namiestnictwo wypracowało szczegółowy program prac przedwstępnych około regulacji 12 rzek w pierwszym okresie dokonać na długości 840 km się mających;

Program robót przygotowanych do l. 144672 ex 1901 przez c. k. Ministerstwo spr. wew. rozp. z 9. czerwca 1902 l. 17665 (l. Nam. 68340 ex 1902) zatwierdzony brzmi:

Wykaz robót przedwstępnych, wykonać się mających w celu zestawienia generalnych projektów dla regulacji tych przestrzeni rzek galicyjskich, które wedle §§. 2 i 3 ustawy krajowej z 18. września 1901 Dz. u. i rozp. kr. Nr. 103 mają być od r. 1904 począwszy regulowane wspólnym kosztem państwa i kraju.

Przestrzenie te są:

a) w dorzeczu Wisły:

1. Skawa	od Suchej do ujścia	na długości	50,0 km.
2. Raba	„ Lubienia do ujścia	„	79,0 „
3. Dunajec	„ Nowego Targu do N. Sącza	„	93,0 „
4. Poprad	„ Muszyny do ujścia	„	53,0 „
5. Wisłoka	„ Żmigrodu do Jasła	„	21,0 „
6. San	„ Liska „ Sanoka	„	24,0 „
7. Wisłok	„ Frysztaku „ ujścia	„	114,0 „
8. Wiar	„ Niżankowic do ujścia	„	20,0 „
9. Tanew	„ granicy „ „	„	12,0 „
razem			466,0 km.

b) w dorzeczu Dniestru:

10. Stryj	od Turki do ujścia	na długość	148,0 km.
11. Świnia	od Wełdzirza do ujścia	razem	94,0 „
	z Sukielem od Bolechowa	na długości	94,0 „
12. Bystrzyca) Sołotwińska od Sołotwiny) Nadwórniańska od Zielonej		139,0 „
tudzież połączona		Bystrzyca do ujścia	139,0 „
razem w dorzeczu Dniestru			381,0 km.
do tego w dorzeczu Wisły			466,0 „
ogółem			847,0 km.

Roboty pomiarowe w polu mają być w miesiącach letnich tj. od maja do października tak wykonywane, aby mogły w miesiącach zimowych, od listopada do kwietnia, służyć do opracowania generalnego projektu dla każdej poszczególnej rzeki, tudzież, aby najpóźniej z końcem kwietnia 1904 były generalne projekta dla wszystkich wymienionych wyżej rzek opracowane.

W tym celu ustanawia się następujący rozdział robót pomiarowych na miesiące letnie od maja do października lat 1902 i 1903.

I. W roku 1902.*a) w dorzeczu Wisły:*

1. na Skawie	na długości	50,0 km.
2. „ Raby	„ „	79,0 „
3. „ Popradzie	„ „	53,0 „
4. „ Sanie powyżej Sanoka	na dług.	24,0 „
razem		206,0 km.

b) w dorzeczu Dniestru:

1. na Stryju	na długości	148,0 km.
2. „ Świcy z Sukielem	na długości	94,0 „
razem		242,0 km.

II. W roku 1903.*a) w dorzeczu Wisły:*

1. na Wisłoku	na długości	114,0 km.
2. „ Dunajcu do N. Sącza	„ „	93,0 „
3. „ Wisłocze pow. Jasła	„ „	21,0 „
4. „ Wiarze od Niżankowic	„ „	20,0 „
5. „ Tauwi do granicy na	„ „	12,0 „
razem		260,0 km.

b) w dorzeczu Dniestru:

1. na Bystrzycach	na długości	139,0 km.
razem		139,0 km.

Roboty pomiarowe w polu mają być przeto wykonane:

w roku 1902	na długości	206+242 km.	razem	438.0 km.
„ 1903	„ „	260+139 „	„	399.0 „
			ogółem	847.0 km.

W celu uskutecznienia geometrycznych prac, a więc ustawienia punktów stałych dla niwelacji, rektyfikacji planów sytuacyjnych z r. 1885/6 w skali 1: 7200, względnie pomiaru sytuacji na przestrzeniach projektem z r. 1886 nie objętych, pomiaru przekrojów poprzecznych i podłużnych i t. p., wreszcie w celu zebrania dat co do dostawy materiałów budowlanych, kamieniołomów i t. p. szczegółów niezbędnych do opracowania kosztorysów, mają być ustanowione.

2 sekcye inżynierskie każda złożona z 3 c. k. urzędników technicznych i z 1 pomocnika technicznego. Wobec przeznaczonego w każdym roku na pomiary 6-cio miesięcznego okresu obejmującego, po strąceniu $\frac{1}{3}$ dni na święta, słoty i wyższe stany wody, 122 dni roboczych, przypada na każdą sekcję w przecięciu po 1.8 km. kompletnego zdjęcia dziennie w r. 1902, zaś po 1.6 km. dziennie w r. 1803.

Oprócz tego będą te sekcye obowiązane wykonać:

1. Zdjęcie ważniejszych bocznych dopływów rzek powyżej wykazanych na długość około 2 km. od ujścia w górę.

2. tachymetryczne, szczegółowe zdjęcie sytuacji ważniejszych rzek np. Skawy, Raby, Wisłoka, Stryja, Świcy, Bystrzycy na długości około 50 km. od ujścia w górę, względnie do miejsca umożliwiającego nawiązanie robót regulacyjnych, aby można już w r. 1904 po zatwierdzeniu projektów, rozpocząć roboty ustawą krajową przewidziane.

Wymienione sekcye inżynierskie, wzmocnione przez pomocników technicznych, dodanych do prac rysunkowych, zestawienia wykazów itp., mają w miesiącach zimowych opracować w c. k. namiestnictwie materiały w ciągu lata zebranych, w celu zestawienia generalnych projektów wraz z kosztorysami.

Do badań hydrometrycznych, których potrzeba, przyjmując 4-0 krotny pomiar w każdym przekroju przy rozmaitych stanach wody:

I. W roku 1902.

a) w dorzeczu Wisły:

1. na Skawie	$5 \times 4 = 20$	pomiarów
2. „ Rabie	$6 \times 4 = 24$	„
3. „ Popradzie	$3 \times 4 = 12$	„
4. „ Sanie poniżej Sanoka	$1 \times 3 = 3$	„
	<hr/>	
	Razem =	59 pomiarów

b) w dorzeczu Dniestru:

1. na Stryju	$8 \times 4 = 32$	pomiarów
2. „ Świcy i Sukielu	$6 \times 4 = 24$	„
	<hr/>	
	Razem =	56 pomiarów

II. W roku 1903.

a) w dorzeczu Wisły:

1. na Wisłoku	$5 \times 4 = 20$	pomiarów
2. „ Dunajcu	$5 \times 3 = 15$	„
3. „ Wiarze	$1 \times 4 = 4$	„
4. „ Tanwi	$1 \times 4 = 4$	„
5. „ Wisłocze	$2 \times 3 = 6$	„
	<hr/>	
	Razem =	49 pomiarów

b) w dorzeczu Dniestru:

1. na Bystrzycach	$7 \times 4 = 28$	pomiarów
	<hr/>	
	Razem =	28 pomiarów

czyli $59 + 56 + 49 + 28$ ogółem 192 pomiarów, mają być ustanowione osobne

2 sekcye hydrometryczne, każda złożona z 2 c. k. urzędników technicznych i z 1 pomocnika technicznego.

Zadaniem tych sekcji będzie:

Wykonanie wykazanych wyżej pomiarów chyżości i ilości wody w poszczególnych przekrojach w miesiącach letowych, w porze zimowej zaś opracowanie zebranego materiału, obliczenie normalnych stanów wody na podstawie dotychczasowych obserwacji wodoskazowych, obliczenie objętości przepływu wody przy charakterystycznych stanach wody, obliczenie normalnych szerokości tras regulacyjnych, oznaczenie krzywych, wyrównanie itp.

W miarę danych warunków, a szczególnie w razie ograniczenia pomiarów w każdym przekroju do 3, co może samo z siebie wskutek stanów wody więcej pomiarów niedopuszczających wyniknąć, wykonują sekcye hydrometryczne także ponowne pomiary na Sole, Łomnicy i na Dniestrze ze Strwiążem od Kornałowic do Żurawna.

Do wykonania prac niniejszym wykazem objętych, potrzeba następującego personelu na przeciąg 2 lat t. j. przypuszczalnie od 1. maja 1901 do 30. kwietnia 1903.

2 sekcye inżynierskie po 3 c. k. urzędników technicznych i po 1 pomocniku

razem **6 c. k. urzędników technicznych i 2 pomocników.**

2 sekcye hydrometryczne po 2 c. k. urzędników technicznych i po 1 pomocniku

razem **4 c. k. urzędników technicznych i 2 pomocników.**

razem 10 c. k. urzędników technicznych i 2 pomocników.

a oprócz tego w miesiącach zimowych około 5 pomocników technicznych do prac rysunkowych.

Główne kierownictwo robót obejmie szef Departamentu c. k. Namiestnictwa dla budowli wodnych, zaś bezpośrednią kontrolę robót pomiarowych w polu tudzież robót biurowych w porach zimowych kierownik c. k. krajowego biura hydrograficznego.

Przybliżone koszty powyższych robót wykazuje załączone obliczenie.

Zatwierdzone przez Ministerstwo spraw wewn. rozp. z 9. czerwca 1902 l. 17.665 (l. Nam. 68 340 ex 1902) oblicza roboty przygotowawcze w kwocie 210.000 koron

Z kosztów na roboty przygotowawcze przypada:

na państwo 60% t. j.	126.000	"
na kraj 40% t. j.	84.000	"

Obliczenie kosztów robót przedwstępnych dla generalnych projektów regulacji rzek konkurencyjnych po myśli ustawy krajowej z 18. września 1901 Dz. u. kr. l. 103 przywodzi Komisya w całości:

Liczba porz.	Wyszczególnienie	Koszta przypadające na fundusz budowy regulacji rzek, po myśli ustawy kraj. z r. 1901		Uwaga
		pojedynczo	razem	
		k o r o n		
Koszta wypracowania generalnych projektów dla regulacji następujących rzek:				
	Skawa (Sucha-ujście) 50 km.			
	Baba (Lubień-ujście) 79 "			
	Dunaj c (Nowy Targ-Nowy Sącz) 93 "			
	Poprad (Myszyna-ujście) 53 "			
	Wisłoka (Żmigłód-Jasło) 21 "			
	San (Lisko-Sanok) 24 "			
	Wisłok (Fryszak-ujście) 114 "			
	Wiar (Nizankowice-ujście) 20 "			
	Tanew (Granica Państwa-ujście) 12 "			
	Stryj (Turka-ujście) 148 "			
	Św. ica od Wełdzirza i Sukiel od Bolechowa 94 "			
	Bystrzyca sołotwińska, od Sołotwiny 139 "			
	Bystrzyca nadworniańska, od Zielony 139 "			
	Razem 847 km.			

Liczba porz.	Wyszczególnienie	Koszta przypadające na fundusz budowy regulacji rzek, po myśli ustawy kraj. z r. 1901		Uwaga
		pojedynczo	razem	
		k o r o n		
A.	W pierwszym roku od 1. maja 1902 do 30. kwietnia 1903.			
	Przestrzenie rzek konkurencyjnych: Skawa, Raba, Poprad, San, Stryj, Świca razem długi. 448 km.			
1	Dostawa reperów żelaznych (zamiast kamiennych słupów kilometrowych) potrzeba okrągło 448 sztuk, od sztuki wraz z dowozem na miejsce po 30 koron	13.440		
	razem	—	13.440	
2	Zakupno instrumentów mierniczych.			
	2 instrum. niwel. Starkego do ścisłej niwel. po 600 K.	1.200		
	4 instrumenta uniwersal Starkego „ 700 „	2.800		
	2 instrumenta niwelacyjne Starkego „ 200 „	400		
	12 łąt niwelacyjnych z libelami „ 50 „	600		
	4 łąty do zdjęć przekroi poprzecznych „ 40 „	160		
	2 młynki hydrometryczne Czeja Nisslet Comp. „ 500 „	1.000		
	2 młynki hydrometryczne j. w. dla wysokich wód „ 400 „	800		
	4 chronoskopy „ 90 „	360		
	5 linek drucianych (100 m. długie) „ 90 „	450		
	5 linek drucianych (200 m. długie) „ 150 „	750		
	10 taśm parcianych „ 12 „	120		
	10 parasoli do pomiarów „ 25 „	250		
	2 planimetry „ 120 „	240		
	Wyekwipowanie 2 sekcji do badań hydrometrycznych t. j. zakupno lub wypożyczenie łodzi, zakupno lin, kotwic, desek, kobylic, etc. 2 sekcye „ 500 „	1.000		
	razem	—	10.130	

Liczba porz.	Wyszczególnienie	Koszta przypadające na fundusz budowy regulacji rzek, po myśli ustawy kraj. z r. 1901		Uwaga
		pojedynczo	razem	
		k o r o n		
3	<p>Wynajęcie lokalu na biura</p> <p>składającego się z 8 pokoi, 1 pokoju dla służącego i magazynu i jego utrzymanie</p> <p>Opał i oświetlenie biura</p> <p>Urządzenie biura</p> <p>Płaca służącego</p> <p>Rekwizyta rysunkowe</p> <p>Zakupno map</p> <hr/> <p>razem</p>	—		
			12.180	
4	<p>Koszta robót w polu</p> <p>przez 6 miesięcy od 1. maja do 31. października 1902.</p> <p>Rektyfikacja sytuacji w polu, osadzenie reperów, niwelacja stałych punktów, zdjęcie przekroi poprzecznych i badania hydrometryczno.</p> <p>Koszta dzienne urzędnik. techn.</p> <p>(t. j. płaca z dodatkami) wynoszą przeciętnie:</p> <p>roczna płaca urzędnika IX. rangi z dodatk. aktywalnym . . . 3.300 K.</p> <p>roczna płaca urzędnika X. rangi . 2 640 „</p> <hr/> <p>przeciętnie okrągło . 3.000 K.</p> <p>czyli miesięcznie okrągło . . . 250 „</p> <p>przezo dziennie . . . 8·3 K.</p> <p>do tego diety $\frac{7+8}{3}$. . . 7·5 „</p> <p>dojazdy 10 km. po 37 h. <u>3·7 „</u></p> <p>dziennie okrągło . . . 20 K.</p> <p>Dla rzek wykazanych pod A. potrzeba ogółem 14 sił technicz. z tych 10 urzędn. a 4 pomocn.</p> <p>10 urzędn. techn. przez 180 dni = 1800 dni . . . po 20 K.</p> <p>4 pomocników techn. przez 180 dni = 720 dni . . . „ 10 „</p> <p>Licząc dla każdego urzędnika techn. po 4 robotników prz z 122 dni roboczych = $40 \times 122 = 4880$ dni po 1·8 h. . . 8.784</p> <p>i po 1 figurancie stałym przez 180 dni = $10 \times 180 = 1800$ dni po 2·4 h. . . 4.320</p> <hr/> <p>razem</p>	—		

Liczba porz.	Wyszczególnienie	Koszta przypadające na fundusz budowy regulacji rzek, po myśli ustawy kraj. z r. 1901		Uwaga	
		pojedynczo	razem		
		k o r o n			
5	<p>Koszta robót biurowych przez 6. miesięcy od 1. listopada 1902 r. do 30. kwietnia 1903 r.</p> <p>Do robót rysunkowych, zestawień wykazów, obliczeń przekroji hydrometrycznych etc. etc. potrzeba ogółem 19 sił technicznych. Z tych 10 urzędników i 4 pomocników, którzy pracowali już w polu, i osobne do przyspieszenia prac rysunkowych dodać się mających 5 pomocników, razem zatem 9 pomocników technicz. 10 urzędników techn. przez 180 dni = 1800 dni po 8-3 k</p> <p>dyety 5 urzędników czasowo przydzielonych do Lwowa przez 180 dni = 900 dni po $(\frac{2}{3} \cdot 7.5)$ — 5 k.</p> <p>9 pomocników techn. przez 180 dni = 1620 dni po 6%</p> <p style="text-align: right;">razem</p> <p style="text-align: right;">Razem</p> <p>do tego na nieprzewidziane wydatki około 6 5%</p> <p>Koszta robót przedwstępnych dla generalprojektów regulacji rzek konkurencyjnych w 1 roku wynoszą ogółem</p>	14.940	4.500	9.720	
		—	29.160		
		—	121.214		
		—	7.786		
		—	129.000		
B.	<p>W drugim roku od 1 maja 1903 r. do 30 kwietnia 1904 r.</p> <p>Przestrzenie rzek konkurencyjnych: Wisłoka powyżej Jasła, Dunajec do Nowego Sącza, Wisłok, Wiar, Tenew i Bystrzyce, razem o długość. 396 km.</p>				
1	<p>Dostawa reperów żelaznych (zamiast kamiennych słupów kilometrowych) potrzeba okragło 399 sztuk od sztuki wraz z dowozem na miejsce po 30 h.</p> <p style="text-align: right;">razem</p>	11.970			
		—	11.970		
2	<p>Uzupełnienie i naprawa instrument. miern.</p> <p style="text-align: right;">razem</p>	1.500			
		—	1.500		
3	<p>Wynajęcie lokalu na biura i jego utrzymanie</p> <p>Opał i oświetlenie</p> <p>Płaca służącego</p> <p>Rekwizyta rysunkowe</p> <p>Zakupno map</p> <p style="text-align: right;">razem</p>	4.200	700	980	1.600
		500			
		—	7.980		

Liczba porz.	Wyszczególnienie	Koszta przypadające na fundusz budowy regulacji rzek, po myśli ustawy kraj z r. 1901		Uwaga
		pojedynczo	razem	
		k o r o n		
5	<p>Koszta robót w polu przez 6 miesięcy od 1. maja 1902 do 30. października 1903.</p> <p>Rektyfikacya sytuacji w polu, osadzenie reperów, niwelacya stałych punktów, zdjęcie przekroi poprzecznych i badania hydrometryczne.</p> <p>Do tego potrzeba jak pod A. 4. 14 sił technicznych, z tych 10 urzędnik, a 4 pomocn.</p> <p>10 urzędników techn. przez 180 dni — 1800 dni po 20 k. 36.000</p> <p>4 pomocników przez 180 dni = 720 dni po 10 k. 7.200</p> <p>Licząc dla każdego urzędnika technicznego po 4 robotników przez 122 dni roboczych, a $40 \times 122 = 4880$ dni po 1·8 k. 8.784</p> <p>i po 1 figurancie stałym przez 180 dni — $10 \times 180 = 1880$ dni po 2·4 k. 4.320</p> <p style="text-align: right;">razem — 56.304</p>			
4	<p>Koszta robót biurowych przez 6 miesięcy od 1 listopada 1903 do 30 kwietnia 1906.</p> <p>Do robót rysunkowych, zestawień wykazów, obliczeń przekroi hydrometrycznych etc. etc. potrzeba ogółem 15 sił technicznych z tych 10 urzędników i z uwzględnieniem dodania jednego pomocnika dla przyspieszenia prac rysunkowych, 5 pomocników techn. 10 urzędników przez 180 dni — 1800 dni po 8·3 k. 14.940</p> <p>dyety 5 urzędników z powiatów z powodu przydzielenia ich do Lwowa — $5 \times 180 = 900$ dni po $(\frac{2}{3} \cdot 7 \cdot 5) = 5$ k. 4.500</p> <p>5 pomocników techn. przez 180 dni — 900 dni po 6 k. 5.400</p> <p style="text-align: right;">razem — 24.840</p> <p style="text-align: right;">Razem — 102.594</p> <p>do tego na nieprzewidziane wydatki około 8% 8.406</p> <p>Koszta wypracowania generalnych projektów dla regulacji rzek konkurencyj. w 2 roku wynoszą ogółem 111.000</p> <p>do tego koszta robót w roku 1902/3 129.000</p> <p style="text-align: right;">Ogółem — 210.000</p> <p>Z powyższej kwoty przypada:</p> <p>na rząd 60% 126.000</p> <p>„ kraj 40$\frac{1}{2}$% 84.000</p> <p>We Lwowie, dnia 6 stycznia 1902.</p>			Ministerstwo zatwierdziło

W obliczeniu powyższem obciążył c. k. rząd fundusz krajowy kosztami utrzymania urzędników przy regulacji rzek zatrudnionych, których ani przy robotach przygotowawczych do regulacji rzek w r. 1865, ani przy analogicznych robotach subwencyonowanych z Ministerstwa rolnictwa fundusz krajowy nie ponosił i w moc ustawy o regulacji rzek ponosić nie jest obowiązany; § 13. rzeczony ustawy bowiem mówi, że wykonanie robót regulacyjnych i zarząd funduszem budowy obejmuje administracya państwa § 3. mówi wprawdzie o udziale kraju w kosztach regulacji rzek, ale nie nakazuje bynajmniej krajowi przyczyniać się do stałego utrzymania państwowego etatu.

Stąd też Wydział krajowy zastrzegając się przeciwko niniejszemu wymiarowi, który bez dostatecznego uzasadnienia obciąża fundusz kraju wydatkiem 35.000 koron, i występują na ściślejszych podstawach w obronie funduszu krajowego miał zupełną słuszność, żałować też należy, że rząd centralny rozstrzygnął ten spór na niekorzyść Wydziału krajowego.

Ubolewać również należy nad tem, że pisemna korespondencya, która od stycznia do kwietnia w tej sprawie się toczyła, opóźniła rozpoczęcie robót, że też zwołana z powodu inicjatywy Wydziału krajowego wspólna konferencya w tej sprawie, od której zaraz po uzyskaniu sankcyi dla ustawy t. j. we wrześniu 1901 zacząć należało, dopiero wedle cdezy Namiestnictwa z dnia 9. kwietnia 1902, L. 25.981 dnia 9. kwietnia 1902 się odbyła. Bezpośrednie i ustne traktowanie sprawy mogło bowiem przeszkodzić niepotrzebnej stracie czasu.

Spór ten i długo trwająca wymiana pism, był też powodem opóźnienia robót przedwstępnych na miejscu, a mianowicie pomiarów rzek, zdjęć hydrometrycznych i wykonania znaków, które mogły i powinny były się zacząć na wiosnę b. r., a wskutek rozstrzygnięcia spornej sprawy dopiero w czerwcu, zaczęły się dopiero w sierpniu b. r.

Stwierdzić zarazem trzeba, że Wydział krajowy bezskutecznie starał się o porozumienie z c. k. Namiestnictwem w sprawie wydania rozporządzeń wykonawczych do ustawy i przyspieszenia tego zarządzenia.

Ponieważ roboty w r. 1904 rozpocząć się mają, nie ma, ani pod względem rozpoczęcia robót na miejscu, ani pod względem wydania generalnych planów, ani pod względem ogłoszenia rozporządzenia wykonawczego jednej chwili do stracenia. Komisya wyraża przeto nadzieję, że c. k. Namiestnictwo tak generalny plan, jak i szczegółowe plany robót do r. 1912, wykonać się mających jak najprędzej w porozumieniu z Wydziałem krajowym wypracuje, a że rząd centralny generalny plan bez zwłoki zatwierdzi.

W razie dalszego ociągania się bowiem, albo nie zaczęłyby się roboty w r. 1904 albo nie polegałyby na jednolitych i gruntownie wypracowanych planach.

Potrzeby szybkiego rozpoczęcia robót około systematycznej regulacji rzek szczegółowo uzasadnić nie potrzeba; zapowiadają ją krajowi od r. 1773, a szkody wyrządzane ciągle przez wylewy najlepszem choć smutnem są tej nagłości poparciem.

Wykazy szkód, które wszystkich wylewów od r. 1867—901 nieobejmują dowodzą: że w r. 1867 sama szkoda w ziarnie wynosiła 18 milionów koron.

Szkoda ogólna z powodu wylewów w r. 1867

wynosiła 30 mil. koron:

1880—90	. 60	" "	(sam wylew z 1894 27 mil. K.)
1894	. 20	" "	
1899	. 7	" "	
1900	. 17	" "	

125 mil. koron

Dodać trzeba, że cyfra ta nie obejmuje strat pośrednich przez wylewy spowodowanych, powstałych n. p. przez zniszczenie kultury i ulepszeń, ani też szkody, jaką przynosi konieczność sprzedaży bydła dla niemożności wyżywienia po wylewie.

A nawet biorąc rzecz pod rozważę ze stanowiska czysto fiskalnego, a mianowicie regularnego wpływiania bieżących podatków i związku z siłą podatkową okazuje się z tych cyfr, że skąpy dwa razy traci.

Przez zrywanie brzegów pomniejsza się przestrzeń i pogarsza się jakość opodatkowanych gruntów. Mieszkańcy ponoszą zaś nieobliczalne straty w ziemi; a mianowicie porównanie pomiarów w r. 1853 i 1880 wykazuje, że w jednym powiecie Niskim w 27 latach ubyło 1373 morgów najlepszej i najurodzajniejszej ziemi, a 947 m. urodzajnej ornej ziemi wskutek utworzenia łąw piaskowych przemieniło się w nieużytek; zrywanie domów i budynków gospodarskich, zniszczenie łąk i wypadki utonięcia większej stosunkowo ilości sztuk bydła, powtarzają się nader często. Fakta te i daty stanowią smutną ilustrację nagłości wykonania ustawy o regulacji rzek.

Dowodzą bowiem, że częściowa jedynie tylko wartość straty z powodu regulacji rzek 1867—901 jest cztery razy wyższą od całego nakładu państwa po regulacją rzek w Galicyi w okresie 1867—901.

Wobec wysokości tych szkód jest ułożenie programu obejmującego całe gospodarstwo wodne a uwzględniającego interesa krajowej kultury koniecznością.

Nacisk położyć należy na potrzebę jednolitego przeprowadzenia tego programu, w przeciwnym wypadku bowiem może budowa dróg wodnych zamiast pożytku przynieść szkody.

Trudno bowiem przepomnieć, że katastrofa w Szegedynie nastąpiła z tego powodu; że każda spółka wodna regulowała Cisę na własną rękę bez jednolitego całej jej biegu obejmującego planu.

Szczególną uwagę zwrócić też trzeba na zastosowanie planów do indywidualności rzeki, szematyczne bowiem zastosowanie jednego i tego samego systemu regulacji w najrozmaitszych miejscowościach i okolicznościach i wobec rzek o najrozmaitszym ustroju byłoby wielkim błędem.

Wylewy Loire'y i Garome'y wywołały grzechy przeciwko naturze tych rzek, za które też natura wykonawców srogo ukarała. Tak zwane digues insubmersibles bez kanałów bocznych i przekopów przyczyniły się we Francyi do zabagnienia nadbrzeżnych okolic.

Doświadczenia te trzeba też u nas tem skwapliwiej, ileż trudno może znaleźć dwie rzeki tak odmienne, jak Wisła i Dniestr; jedna z nich o średnich a raczej małych spadkach z brzegami namulistemi, niestałemi, dnem słabem w pewnych miejscach lekko żwirowatę, — druga łączy się gwałtownie w grubym szutrze, a często nawet rumowisku, w części wśród wysokich skalistych brzegów, a stąd też i system regulacji musi być różnym.

Różne niedomagania, u różnych indywiduów, różnemi a nie równemi leczyć należy medykamentami, to też ta sama tama, która na Wiśle wywołuje zmiany koryta, pogłębienia, zamulenia itd. na Dniestrze przez dziesiątki lat wcale nic nie działa i tylko ją co rok po zejściu lodów naprawiać trzeba.

Staranne naginanie systemu regulacji do miejscowości jest pierwszym warunkiem pomyślnego skutku; a na zaniechanie tego warunku byłoby więc grzechem pierwotnym, któryby się na regulacji srogo pomścił.

W robotach dawniejszych pomiędzy r. 1860 - 1880 dawał się ten grzech dotkliwie czuć: a brak dokładnych planów szczegółowych i poglądowych, brak niwelacji rzek, słowem brak wszelkiego geometrycznego materiału który stanowi podstawę projektów na roboty wodne, brak znajomości stosunków miejscowych u inżynierów, którym bez wyraźnego, pisemnego pozwolenia wyższej władzy niewolno było najmniejszej odbyć podróży po własnym okręgu, chyba na własny koszt, oto błędy w epoce 1860 popełnione; — idzie za tem oszczędność w kosztach podróży która wynosi setki; ale też pomiędzy r. 1860—80 były straty w nieudanych budowlach, które wynosiły dziesiątki tysięcy.

Później nastąpił postęp; nieda się też zaprzeczyć, że roboty około regulacji Wisły mają wielką wartość; natomiast przy robotach około regulacji Dunajca wytykali właściciele gruntów nadbrzeżnych niedostateczne zastosowanie do szczególnych warunków ustroju rzeki i zbyt powolne tempo wykonania robót.

W przyszłości wystrzegać się będzie trzeba zarówno niepotrzebnego marnowania gruntów, jak i zbytecznych przekopów, nadmiernego odstępowania od koryta rzeki i gwałtownego prostowania jej, tam, gdzie jej indywidualność tego

nie znosi. — Uwzględnić zaś należy na podstawie szczegółowych studjów i zetknięcia z właścicielami gruntów nadbrzeżnych, którzy poczynili empiryczne doświadczenia, to, co Francuz nazywa le régime d'une rivière.

Punkt 3. i 4. trasa kanałów.

Centralna dyrekcya dla dróg wodnych, w której założono osobne biuro dla kanałów galcyjskich złożone z pięciu inżynierów wypracowała plan generalny Wiedeń-Kraków; a pomimo że nie co do wszystkich części trasy zapadła ostateczna decyzja, zdjęcia miejscowe są już w wielkiej części wykonane. Według tego planu ma iść kanał na Rychwałd szlaski Frysztat, na Grojec, Zator, Spytkowice, Skawina do Krakowa, na przestrzeni od Krakowa do Sądowej Wiszni plan jeneralny już jest wypracowany a wedle tegoż ma iść kanał na Niepołomice, Majdan, Leżajsk, Jarosław. Od Jarosławia są dwa warjanty jeden na Kalników wprost do Sądowej Wiszni i Dniestru, drugi na wniosek jeneralnego sztabu na Przemyśl do Sądowej Wiszni i Dniestru; co do trasy ostateczna decyzja jeszcze nie nastąpiła, a przed nią zapytać się powinien rząd o zdanie Wydziału krajowego.

Powyżej wymieniona trasa kanału Kraków-Sądowa Wisznia spotkała się w komisji z silną krytyką.

Poprzednio już podniesiono znaczenie wzajemnego wpływu kolei na ożywienie ruchu na kanałach i odwrotnie kanałów na ruch kolejowy przez dowóz towarów do stacji kolejowej. Stąd też kanał nie powinien być zbyt odległym od głównych arterji ruchu kolejowego, przechodzić ma przez okolice ludne i pod względem materyalnym bardziej rozwinięte i dotykać ognisk cywilizacyjnego i handlowego ruchu, a więc przedewszystkiem stolicy kraju miasta Lwowa, a potem w miarę technicznej możliwości innych miast, jak Tarnów, Rzeszów Jarosław i Przemyśl.

Według dotychczasowych przyrzeczeń rządu połączenie kanału ze Lwowem należy uważać za zapewnione, w celu uwzględnienia innych powyżej wymienionych zmian, Wydział krajowy domagać się będzie zmiany kierunku trasy. Na szczególną też uwagę zasługuje sprawa urządzenia portu w Krakowie, który będzie centralnym punktem obrotów handlowych z Wiednia i Niemiec do Dniestru i Czarnego morza, a może się też w razie sprzyjających okoliczności stać się handlowym punktem wymiennym pomiędzy Południem a Północą, Wschodem i Zachodem.

Wobec faktu, że nie udało się komisji uzyskać objaśnień w sprawie wykonania regulacji sejmowych urządzenia portu w Krakowie w sprawie połączenia kanału Wisła-San tam gdzie jego trasa najbardziej się zbliży do Nadbrzeża, odnogą spławną z Wisłą, postanowiła komisja ponowić rzeczzone rezolucyje i przedłożyć Wysokiemu Sejmowi szczególne zalecenie Wydziałowi krajowemu, ażeby nad zmianą trasy kanałów w duchu uchwał sejmowych nieustannie czuwał.

Punkt 5. Pomnożenie sił technicznych w namiestnictwie.

Dotychczasowy etat budownictwa wodnego w Namiestnictwie ani potrzebom regulacji rzek spławnych, ani też niespławnych wcale nie odpowiada. ustanowiono posad

	W budżetach			
	na r. 1899	1900	1901	1902
ustanowiono posad				
nadradców budownictwa	2	2	2	2
radców budownictwa	4	6	8	8
nad inżynierów	9	9	9	13
inżynierów	9	9	9	13
adjunktów budownictwa	9	7	7	9
praktykantów budownictwa	20	20	20	20

A więc powiększono lubo w niedostatecznej mierze liczbę posad wyższych nie dodano im jednak dostatecznej liczby sił wykonawczych, a mianowicie inżynierów, adjunktów i przyjętych za adjutami praktykantów, przeciwnie liczbę posad adjunktów w r. 1900 i 1901 o 2 zmniejszono i dopiero w r. 1902 przywrócono dawną ilość posad.

Żałować tego należy tembardziej, ile że w interesie przyszłości sprawy pozyskanie młodych sił jest potrzebnem, każdy zaś urzędnik przed rozpoczęciem robót na miejscu potrzebuje pewnych prac przygotowawczych w biurę i zoryentowania się w nich.

We wnioskach odnoszących się do budżetu na r. 1903 przedłożyło c. k. Namiestnictwo Ministerstwu spraw wewnętrznych znaczne powiększenie etatu.

Wyrazić przeto trzeba z całą stanowczością życzenie, ażeby rząd centralny cały ten etat bez zmian zatwierdził, ażeby odstąpił od złego zwyczajn wykreślenia z preliminarza budżetu niezbędnych i ekonomicznie produktywnych wydatków na rzecz naszego kraju, a to tembardziej, że jak dowodzi odezwa c. k. namiestnictwa z 14. sierpnia 1873 Nr. 36 650 (Al. G. do sprawozdania Wydziału krajowego z r. 1873/4 Namiestnictwo powiększenia sił w biurze budowlı wodnych ciągle od r. 1873 się z niedostatecznym skutkiem domaga.

W razie gdyby Szkoła Politechniczna we Lwowie inne szkoły politechniczne w Austrii nie zdołały pomimo wyznaczenia ich słuchaczom stypendyów z zastrzeżeniem obowiązku poświęcenia swych sił służbie państwa, dostarczyć w najbliższej przyszłości dostatecznych sił, zalecić należy przyjmowanie za kontraktem z językiem krajowym obznajomionych inżynierów, którzy ukończyli szkołę des Ponts et Chaussées w Paryżu.

Ze jednakowoż w interesie dobrego wykonania robót nietylko na ilości ale i na jakości inżynierów wiele zależy, należy w celu pozyskania pierwszorzędných sił przedewszystkiem w wyższym stopniu uwolnić urzędników tego działu administracyi od troski o chleb powszedni, i strzedz się takich oszczędności, które w skutkach swoich stają się rozrzutnością. — Trzeba się też liczyć z faktem, że koleje i przedsiębiorstwa prywatne, lepiej pracę inżynierów wynagradzają, że obok tego dają technikom stypendya i przez to zapewniają sobie najlepsze siły.

W innych państwach szczególne oddało usługi zastosowanie systemu tanyemy od budowli nowo wykonanych i lat kilka dobrze się utrzymujących.

Komisya wyraża nadzieję, że w myśl §. 13. ustawy o regulacyi rzek Namiestnictwo co do wszelkich zmian etatu budowy, o ile takowy nie dotyczy rzek spławnych, ale odnosi się do tych rzek, do których regulacyi kraj się przyczynia, w przyszłości z Wydziałem krajowym i Komisją krajową porozumiewać się będzie.

Punkt 6. Organizacya władz centralnych.

Dotychczasowa organizacya władz centralnych na polu budownictwa wodnego jego celom wcale nie odpowiada — i jest na całym świecie unikatem.

Tak organizacya francuska, pruska włoska jak i belgijska, pozostają pod kierunkiem Ministerstwa robót publicznych, a organizacya węgierska pod kierunkiem Ministerstwa rolnictwa.

Na mocy Artykułu XVIII z roku 1889 kieruje Minister rolnictwa na Węgrzech wszystkimi sprawami dotyczącymi budownictwa wodnego i podlega mu na sekcyje Dunaju i Cisy, a zatem wedle przestrzeni poszczególnych rzek, a nie wedle granic politycznych komitatów, rozdzielona służba techniczna, oraz urząd inżynierji dla kultury kraj. i sekcyje hydrograficzne zarówno jak i 17 wykonawczych urzędów dla regulacyi strumieni i 8 urzędów dla kultury.

W Prusiech podzielono Ministerstwo dla robót publicznych na trzy oddziały, na oddział dla budowli kolejowych, na oddział dla budowli wodnych i na oddział dla budownictwa lądowego, a jako ciało doradcze powołano tak zwaną akademię budownictwa.

W poszczególnych prowincjach podlegają urzędnicy techniczno-administracyjni bezpośrenio Nadprezydentowi, a inspektorowi obwodowi budownictwa

stanowią organ wykonawczy. Dla większych rzek w celu ich regulacji i konserwacji istnieją na mocy Rozp. z 22. stycznia 1889. oddzielne władze dla budownictwa na strumieniach, i oddzielna służba w celu zapobieżenia powodziom i nadzoru nad tajaniem lodów (Hochwasser und Eiswachdienst), z bezpośrednim podporządkowaniem pod kierunek Nadprezydenta i Ministra robot publicznych. W celu wykształcenia kierowników budowy (Regiebauführer), służby inżynierskiej i powodziowej, przepisano trzyletnią praktyczną czynność, która się składa z jednorocznej służby przygotowawczej dążącej do obeznania z praktycznym budownictwem i jego administracją, z 18. miesięcznej służby przy odrębnym oddziale wykonawczym budowy, z trzymiesięcznej służby przy inspekcji budowniczej i trzymiesięcznej służby przy miejscowym zarządzie regulacji i administracji strumieni. Kierownicy techniczni (bautechnische Leiter) mają obowiązek starać się o wykształcenie organów wykonawczych (Bauführer).

W r. 1888. ustanowiono hydrograficzną służbę w celu obserwacji stanu i ilości wody, oraz zebrania dat dotyczących szybkości biegu fal wody, spadku, natury brzegów, właściwości terenu przestrzeni wylewowi podlegającej i t. d.

Oprócz rady melioracyjnej i inspektorów melioracji dla rzek prywatnych (nicht öffentliche Gewässer) którzy również bezpośrednio podlegają Nadprezydentowi a następnie Ministrowi Rolnictwa, pozostają wszystkie organa budownictwa pod kierunkiem ministra dla robot publicznych.

Także i autonomiczne władze mają wpływ na poszczególne agendy n. p. na ochronę brzegów i budowę tam i grobli, a to na mocy ustaw z dnia 29. czerwca 1875. i 26. lipca 1876, urząd Naczelnika budowy tam i grobli piastowali też niejednokrotnie właściciele gruntów nadbrzeżnych.

W Saxonii podlegają wedle ustawy z 21. grudnia 1874 Dyrekcye dla budowli wodnych dawniej podporządkowane naczelnikom urzędów powiatowych (Amsthauptmann), po wyzwoleniu z pod ich władzy bezpośrednio Ministerstwu spraw wewnętrznych i finansów.

Tak Inspekcya budownictwa w Wirtembergii, jak i bawarskie obwodowe rady dla budownictwa i powiatowe Urzędy budowlane, i badeńskie Dyrekcye powiatowe, do których kompetencji należy nadzór nad lasami podlegającymi serwitutowi wodnemu (Flussdienstbarkeit), — instytucya która ze względu na swoją ważność i u nas zasługuje na uwagę — podlegają we wszystkich trzech wyż wymienionych państwach osobnym oddziałom budowniczym w Ministerstwie spraw wewnętrznych.

W Hessyi rozp. z 1. marca 1888 budownictwo wodne z zakresu działania urzędów obwodowych dla budownictwa, i zorganizowano osobne Urzędy dla budownictwa wodnego; i w tem państwie też postarano się o zupełną samodzielność władz wodnych.

W Belgii pozostają Corps des ponts et Chaussées i Direction des travaux hydrauliques, zarówno jak dyrekcye prowincjonalne i Ingénieurs des Arrondissements pod kierunkiem Ministerstwa dla robót publicznych, a podziwiać należy szybkość poruszeń na polu budownictwa wodnego połączoną z wielką dokładnością odnośnych zarządzeń.

We Francyi łączy w sobie Ministerstwo dla robót publicznych wszystkie agendy publicznego budownictwa, a mianowicie drogi komunikacyjne, budownictwo ładowe Service hydrométrique, służbę dla obserwacji ombrometrycznych opadów oraz travaux des ponts et chaussées. Travaux des ponts et Chaussées zaś obejmują:

- 1) budowę dróg i kanałów.
- 2) budowę nadmorskie; portowe, żeglugę na rzekach i strumieniach, konserwację i korekcję kanałów, rzek i potoków górskich, i kanałów budowanych w celu nawodnienia i odwodnienia, wreszcie budownictwo kolejowe.

Całe państwo podzielono niezawisłe od politycznych granic departamentów na 17 inspektoratów; naczelnicy inżynierowi korespondują w sprawach budownictwa bezpośrednio z Ministerstwem robót publicznych.

Prefektowi wolno tylko wkraczać w sprawy dotyczące policji żeglugi.

We Włoszech istnieje Ministerstwo dla robót publicznych i Dyrekcyja dla budowli wodnych ze stałym komitetem dla rzeczonych budowli.

Dyrekcyja składa się z trzech oddziałów 1) dla budowli wodnych, kanałów i służby hydrometrycznej, 2) dla melioracji i osuszenia bagien 3) dla budowy portów. W Związku z tą Dyrekcyją powstaje wyższa Rada budownicza dla spraw zasadniczych i techniczny Urząd rewizyjny. W prowincjach przyznano Prefektowi jedynie tylko kompetencyą w sprawach administracyjnych, kompetencyę pod względem technicznym Urzędy budownicze podporządkowane bezpośrednio Dyrekcyi dla budowli wodnych i Radzie budowniczej.

Podział geograficzny nie jest identycznym z obszarem prefektur, ale polega na odrębnym biegu rzek uwzględniającym podział na Urzędy budownicze.

W powyżej przytoczonych zasadach organizacji jest wielka jednolitość i skupienie.

W Austrii natomiast panuje na tem polu bezprzykładne rozstrzelanie kompetencyi.

Kanały należą do kompetencyi ministra handlu, rzeka, która wpada do kanału, podlega kompetencyi ministerstwa spraw wewnętrznych, rzeka która wpada do tej rzeki, podlega ministerstwu rolnictwa, drugi zaś dopływ uposażony z funduszu melioracyjnego i z dotacyi min. spraw wewnętrznych należy do podzielonej kompetencyi ministerstwa rolnictwa i spraw wewnętrznych.

Regulacya górnego potoku zaś wpadającego do rzeki regulowanej przez ministerstwo spraw wewnętrznych należy do wyłącznej kompetencyi ministerstwa rolnictwa. A ponad tymi wszystkimi czynnikami unosi się jeszcze ręka ministra finansów.

Wymiana zdań zaś odbywa się najczęściej nie za pomocą ustnych konferencyi, ale na piśmie, co było powodem szkodliwych i kosztownych zwłok asygnaty funduszy i wykonania robót.

Jako ilustracyą niepożądanych skutków tego labiryntu kompetencyi, który wywołuje chaos w wykonaniu, przytoczono w komisji następujący przykład, oparty na podstawie faktów, które się w Galicyi zdarzyły.

Jeżeli np. tama, na którą środki przyzwolono buduje się -- a w toku budowy okaże się niedostateczność funduszy choćby i drobne -- wtedy cała budowa się systuje, robi się plan i kosztorys dodatkowy i podanie o dalsze fundusze. Rzeka naturalnie nie czeka, rwie dalej i tam gdzie budowa prowadziła się w głębokości 3 metrowej np. -- czekać się musi, zanim dodatkowe pozwolenie z Wiednia nadejdzie. Na tej drodze wydawano po 80.000 złr. na budowę w ciągu lat kilku, któreby w jednym roku za połowę tej kwoty skutecznie można. Zapóźno też następuje *rozdzielną dotacyi* zazwyczaj w czerwcu, często też przepada cały rok.

Dodać trzeba, iż w żadnym może państwie samodzielność wydziałów ministeryalnych nie idzie tak daleko, jak w Austrii, gdzie poszczególne wydziały ministeryalne, które są przecież organami jednego państwa, nader powolnie ze sobą rokują tak jak potęga z potęgą, a potęga wody tymczasem część zachodniej Galicyi zalewa.

Pomimo że na ten stan rzeczy zwracał uwagę kongres towarzystw gospodarskich w rezolucyach z dnia 15. grudnia 1879 i 12. marca 1883, a J. E. hr. Harrach i hr. Jan Stadnicki już dawniej zalecali założenia ministerstwa robót publicznych, pomimo że Rada Państwa przy obradach nad ustawą kanałową uchwaliła rezolucyą żądającą skupienia naczelnego kierunku gospodarstwa wodnego, a mianowicie zabudowania potoków górskich, regulacyi rzek i budowy kanałów w jednym oddzielnym naczelnym urzędzie, a Sejm galicyjski także w uchwalonej w r. 1901 rezolucyi również ministerstwa dla robót publicznych się domagał, rząd rezolucyi tej nie wykonał, a pomimo że rok przeszło od uchwalenia ustawy kanałowej już upłynął, nawet o przedwstępnych krokach dążących do zmiany organizacji dość głucho.

Wykonaniem rezolucyi powyższych nie jest bowiem utworzenie Dyrekcyi dla budowy dróg wodnych na mocy rozp. min. handlu z 11. października 1901, kompetencyą jej bowiem ograniczono w §. 1. do budowy kanałów.

Z tego powodu ponowila komisya rezolucyę domagajacą się wskrzeszenia ministerstwa robót publicznych, które od r. 1848—52 w Austryi istniało i skupienia w niej wszystkich działów gospodarstwa wodnego pod kierunkiem odpowiedzialnego Reprezentacyi państwa technika

Dalsza nieuzasadniona zwłoka bowiem może się stać przyczyną zwicnięcia całej akcji i niepowetowanych szkód.

Punkt 7. Organizacya władz krajowych.

Tak samo, jak w zarządzie centralnym, tak i w Namiestnictwie jest wskazanem skupienie całego gospodarstwa wodnego a więc budowy kanałów, regulacyi rzek i rewizyi projektów melioracyjnych i spraw dotyczących spółek wodnych dziś dość powolnie załatwianych, w jednej od wpływu innych władz politycznych niezawisłej i bezpośrednio osobie Namiestnika podlegającej Dyrekcyi dla wszystkich działów gospodarstwa wodnego.

Dalsza organizacya oprócz się owinna nie o polityczny podział kraju, ale o dorzecza poszczególnych rzek. Dorzecze każdej rzeki spoczywać ma w ręku jednego odpowiedzialnego kierownika, któremu poddać należy miejscowe sekcye rzek.

Jest zarazem potrzebne utworzenie osobnego oddziału prawno-wodnego i wyrobienie specjalistów w tym dziale, a zarazem pozyskanie niższych organów w celu wykonania robót we własnym zarządzie.

Zakres działania władz krajowych należy w dwóch kierunkach rozszerzyć, a to tak ze względu na prawo do czynienia wydatków, które w wyższym stopniu posiadać powinny z zastrzeżeniem odpowiedzialności i kontroli władze wykonawcze, jak i w przedmiocie mianowania urzędników.

Co do yierwszego punktu granice kompetencyi organów wykonawczych zbyt szczupłe, gdyż według Rozp. Min. Spr. wewn. z 17. listopada 1894. wolno im tylko w wypadkach nagłych uczynić wydatek do wysokości 2.000 koron.

Należy wreszcie oddzielić budownictwo wodne od innych działów budownictwa i uczynić z niego osobny od innych władz politycznych zupełnie niezawisły oddział.

Ze względu na budowę kanałów użyzyć należy władzom krajowym możność swobodnego i niekrępowanego praktycznego wykonania planów w miarę wła ciwości terenu.

W sprawie organizacyi centralnej Rady dla budowli wodnej podnieść należy, że liczba 4 wybranych i 4 mianowanych przedstawicieli Galicyi w rzezczonej Radzie ani wielkości kraju, ani długości kanałów galicyjskich 27% całej sieci stanowiącej, ani długości spławnych i holowniczych rzek w Galicyi, która wynosi 32% rzek austryackich, nie odpowiada.

Punkt 8. Stypendya na kształcenie techników.

Stypendyów na kształcenie urzędników państwowych udzielają w większej mierze w Bośni i w Dalmacyi i udzielają ich we własnym dobrze zrozumianym interesie w celu pozyskania doborowych sił przedsiębiorstwa prywatne.

Komisya wyraża też nadzieję że rząd centralny wstawi do budżetu na r. 1903 środki potrzebne do pozyskania obe nanych ze stosunkami krajowemi i językiem krajowym urzędników tak przy zarządzie centralnym, jak i przy c. k. Namiestnictwie.

Starać się również należy o środki na podjąć się mające w celu zwiedzenia budowy kanałów i regulacyi rzek zagranicą stypendya podróżne. W innych krajach koronnych rząd udzielał ich już przedtem. I tak pokrył rząd koszta podróży c. k. Rady budownictwa Antoniego Rytero, c. k. nadinżyniera Mateusza Machulki i c. k. Inżyniera Antoniego Klira, którzy w celu zebrania doświadczeń dla Oddziału Technicznego Namiestnictwa w Pradze odbyli w roku 1895 i 1897 podróże po Niemczech, Francyi i Belgii i złożyli z nich dnia 22. kwietnia 1898 zajmujące sprawozdanie.

W Galicyi udzielał rząd także starszym urzędnikom stypendyów podró-
żnych, ale w niedostatecznej mierze; ze względu na zadania przyszłości szcze-
gólnie na tem zależy, aby i młodszy urzędnicy po gruntownem poznaniu stosun-
ków w kraju także zagranicą zarówno w tem co może służyć za wzór, jak
i z tem co może być przykładem odstrasającym w kierunku pogwałcenia na-
tury rzeki, albo nie zastosowania regulacyi do stosunków rolnictwa się zapoznali.

Punkt 9. Rozszerzenie zakresu działania władz krajowych.

Potrzeby rozszerzenia zakresu działania władz krajowych wykazała ko-
misya przy punkcie 7.

Punkt 10. Połączenie budowy kanałów i regulacyi rzek z melioracyami rolniczymi.

Przy budowie dróg wodnych należy przedewszystkiem uwzględnić ile
być może ściśle wykonanie § 5) ustawy kanałowej i przeszkodzić temu, aby te-
chnicznym względem żeglugi nie poświęcono tych momentów, które nie czyniąc
istotnego uszczerbku głównemu celowi dróg wodnych do podniesienia melioracyi
przyczynić się mogą

Pod względem możności lub niemożności połączenia budowy kanałów
z melioracyami trudno jest postawić regułę ogólną, zależy ona bowiem od wła-
ściwości terenu i kierunku planów; przy układaniu poszczególnych planów sta-
rać się też winni specyalnie wykształceni inżynierowie melioracyjni o wzięciu
w rachubę rolniczego punktu widzenia, a przy omysleniu i wykonaniu budowy
użyć trzeba wszystkich środków w celu połączenia jej z melioracyami wodnymi.
Liczyć się też należy zarówno z niebezpieczeństwem zbyt dużego napływu wody
na pola wskutek zmian powierzchni wody, jak i wywołanie w nich nadmiernej
posuchy, przeciwnie dążyć się ma do ekonomicznego podniesienia gruntów nad-
brzeżnych przez napływ wody pożytecznej a odprowadzenie wody szkodliwej.

Wpływ odnośnych robót na stan gruntów okolicznych jest wedle tego,
czyli się przeprowadza zwykłą regulacją rzek czyli też kanalizacją rzeki albo
też budową kanału rozmaity i zależy także od systemu kanalizacyi, mianowicie
od tego, czy alimentowanie kanału wodą jest naturalnem, czyli też odbywa się
za pomocą ślóz.

Na II. w r. 1886 we Wiedniu odbytych międzynarodowym kongresie dla
żeglugi wzięto sprawę pożytku dróg wodnych pod rozważenie i zalecono ich wa-
żność ze względu na zbyt ziemiopłodów i możność podniesienia kultury gruntów.

Na 3-cim międzynarodowym kongresie we Frankfurcie nad Menem rze-
czoznawcy orzekli, że przy kanalizacyi rzek obok głównego celu, a mianowicie
stworzenie wygodnej i taniej komunikacyi.

1) należy mieć wzgląd na melioracye przeciętych przez kanały gruntów.

1) że kanalizacya rzek i budowa kanałów jedynie tylko wtedy mogą
rolnictwu przynieść pożytek, jeśli przy oznaczeniu zwierciadła wody uwzględni
się podziemne położenie wody.

3) że w okolicach, w których mało jest wyniosłości ziemi i spadków,
i gdzie naturalne położenie wody jest niepewnem, jak n. p. w okolicach bagnistych,
zakładanie kanałów żeglugi może podnieść produkcję okolicznych gruntów
i ułatwić w miarę potrzeby i pory roku uregulowanie wody w kierunku dla go-
spodarstwa pożytecznym.

Przy budowie kanałów dążyć przeto przedewszystkiem trzeba do odwró-
cenia szkody, na które rolnictwo zmianą położenia wody narazić może, a gdzie
tego żadną miarą uniknąć się nie da należy w krótkiej drodze za pomocą sądów
polubownych według wzoru niemieckiego projektu do ustawy kanałowej, albo
możliwą szkodę właścicielowi gruntów nadbrzeżnych wynagrodzić, albo za po-
mocą bocznych kanałów, rowów, basenów i studni wodę w miarę potrzeby do-
prowadzać albo odprowadzać.

Ze względu na bogactwo wody Galicyi tak połączenie budowy kanałów
z nawodnieniem łąk, jak i z wyzyskaniem siły wody w celach przemysłowych

będzie możliwym. Sanację należy przeprowadzić także i tam, gdzie z powodu nadmiernego zasklepienia wody zaskórnej wegetacja cierpi wskutek posuchy. Przy budowie kanałów powinno się unikać szkodliwego zatamowania wody na wielkich przestrzeniach gruntu, odwrócić też za pomocą melioracji należy skutki zniżenia zwierciadła wody, która jak ucza poczynione w Niemczech doświadczenia najczęściej jest skutkiem regulacji rzek. Tam zaś, gdzie sztuczne podniesienia koryta rzeki, albo też podwyższenie zwierciadła wody przeszkadza odwodnieniu, odwodnienie to za pomocą innych środków i na miejscu ocenić się dających przeprowadzić należy.

Kanał ma umożliwić wyrównanie ilości wody w celach rolniczych, i odprowadzić nadmierny przyływ wody w mniejszych terenach rzecznych w celu zmniejszenie zbytecznego napływu wody n. p. podczas sianokosów, i umożliwienia wczesnych robót polnych na wiosnę. W innych państwach starano się także połączyć się budowę kanałów z nawodnieniem osuszenia kanałów, powstrzymaniem wylewów za pomocą zbiorowisk dla wody w basenach, i przemyślnie wyżytkaniem sił wody przy służach.

Choć niektórzy rzeczoznawcy, jak np. zagorzały przeciwnik transportu kanałami, a zwolennik monopolu kolei Nördling albo twierdzą, że przy układaniu trasy względ na żeglugę, z uwzględnieniem melioracji nie da się pogodzić, inni zaś zalecają oddzielne traktowanie nawodnień i odwodnień za pomocą rowów i drenowania nie da się zaprzeczyć, że kanały (in Einschnitten) jeśli się w należytem zagłębieniu buduje, dadzą się połączyć z odwodnieniem, musi się jednak w tym celu wziąć pod rozwagę interes właścicieli gruntów nadbrzeżnych tembardziej, ileże bagniste grunta często niżej leżą, aniżeli zagłębienie kanału. Należy również mieć wzgląd na odprowadzenie źródeł, które uprawia poszkodowanych do żądania wynagrodzenia.

Kanały przyczynić się także mogą do melioracji torfowisk. Klasyycznym przykładem pod tym względem jest holenderska prowincja Groningen, która głównie z powodu połączenia budowy kanałów z melioracjami z pustego bagna zmieniła się w kwitnącą niemał ogrodową kulturę tam zbyt cegiełek torfowych przy kopaniu kanału wydobytych przyczynił się w pewnej choć niewielkiej części do pokrycia kosztów budowy kanałów.

Komisya wyraziła tej nadzieję, że na niskich równinach Galicyi i przy niewielkich różnicach poziomu i spadkach połączy się kanały główne z pobożnymi i ulępszy, a zarazem wyzyska liczne grunta torfowe.

Punkt 11. Połączenie regulacji rzek i budowy kanałów z regulacją górnych biegów i zabudowaniem potoków górskich.

Jeżeli budowa kanałów i regulacja rzek nie będzie połączona z regulacją górnych biegów dopływów, które alimentują kanały oraz rzek z regulacją górnych biegów regulować się mających, napływ szutru, rumowiska, lodu, konarów i kamieni może się przyczynić do podwyższenia koryta średnich i dolnych biegów, a przeto stać się przeszkodą w budowie kanałów i regulacji rzek, której lekceważyć sobie nie można.

Wylewy Wisły pod Toruniem i zniszczenie porządnie przeprowadzonych robót regulacyjnych pochodziły z tego powodu, że rząd rosyjski nie uregulował jej średniego biegu. A to samo doświadczenie uczyniono z Przemszą

Pamiętać także się godzi o szczególnej szybkości górnych biegów rzek karpaccich wykazanej nietylko w sprawozdaniach Wydziału krajowego galicyjskiego, ale także w referatach komisji wodnej szląskiego Sejmu.

Wykazano tam dowodnie na podstawie szczegółowych orzeczeń ankiety z rzeczoznawców złożonej nierozzerwalny związek pomiędzy regulacją rzeki a uspokojeniem jej dopływów i górnych biegów, dowiedziono, że nie uregulowanie górnego biegu Wisły wywiera zły wpływ na jej regulacją w Galicyi i podniesiono konieczność równoczesnego z regulacją rzek zabudowania potoków górskich, a profesor Dünkelberg i komisarz inspekcji lasowej Görner przytoczyli liczne przykłady, w których zabudowanie potoków górskich nie było integralną czę-

ścią regulacji rzek; we wielu dokładnie określonych wypadkach spad szutru i rumowiska z góry na dół niszczył rozpoczęte roboty.

Ważność poprzedniego albo równoczesnego zabudowania potoków górskich uznał także Wydział krajowy w „Przedwstępnych pracach“ regulacji rzek (Al. 16 do sprawozdania Wydziału urajowego 1895/6), żądając tego zabudowania przy regulacji Skawy i innych rzek.

Stwierdzić zresztą należy, że z zakresu kompetencji dotychczas nie utworzonej komisji dla zabudowania potoków górskich wyjęto jedynie tylko te potoki, które mają bezpośrednio związek z regulacją rzek, że też Sejm o utworzenie komisji dla potoków górskich przez lat kilka się upominał, że jednak odezwą c. k. Namiestnictwa z d. 21. listopada 1877 do l. 11.939 zakomunikowano Wydziałowi krajowemu reskrypta Ministerstwa Rolnictwa z dnia 12. sierpnia 1887 L. 10.05.1175 i 11. listopada 1877 L. 15.415|1626 z odpowiedzią stanowczo odmowną.

Jednym z głównych powodów przemawiających przeciw ustanowieniu takiej komisji był zdaniem rządu fakt, iż według reskryptów JE. Pana Ministra rolnictwa z dnia 21 grudnia 1886 L. 15.415 i 19. czerwca 1887 L. 1771 (kako komunikowanych odezwaniami c. k. Namiestnictwa z dnia 29 grudnia 1886 L. 12.779 i dnia 6 lipca b. r. L. 6384) zamierzono w porozumieniu z innymi Ministerstwami połączenie agend około regulacji z agendami około zabudowania górskich potoków.

Obecnie agendy tej komisji należałoby przenieść na Dyrekcyę dróg wodnych przy Namiestnictwie utworzyć się mającą i na komisję krajową dla regulacji rzek.

Co się tyczy kosztów zabudowania rzecz niewątpliwa, że przepisów obowiązujących nie można komentować w ten sposób, jakoby pokrycie kosztów potoków górskich lub melioracji z regulacją rzek przedłożeniem niniejszem objętych w związku będących miało płynąć z funduszu kanałowego. Pokrycie na te melioracje i potoki znaleźć się powinno w funduszu melioracyjnym, w subwencyach Ministerstwa rolnictwa i w dotacyi wodnej Ministerstwa spraw wewnętrznych.

Najwłaściwszym zaś środkiem, byłoby utworzenie w myśl wywodów komisji budżetowej w Radzie państwa na dłuższy szereg lat osobnego funduszu na regulację potoków górskich, którego zawiadostwo jednak spoczywałoby w tem samem ręku, co administracya funduszu budowy kanałów i regulacji rzek.

Komisya wyraża nadzieję, że powołane do tego czynniki ujmą wraz z budową kanałów i regulacją rzek w plan jednolity.

Na obszarach bowiem w których potoków górskich nie uregulowano i na górach, których nie zalesiono stacza się woda przy silnych opadach nie napatykając żadnych przeszkód po pustych i nie pokrytych roślinnością spadkach gór, porywa za sobą kamienie i zapełnia niemi łoża rzeki. Wielkie ilości wody nie mogą się pomieścić w ścieśnionych z powodu braku wykonania policyi wodnej łożach rzek, występują też z brzegów, niszczą tamy i pustoszą szerokie przestrzenie kraju. Tam zaś gdzie zdziczenie potoków i rzek trwa dłużej, szuka sobie niejednokrotnie rzeka innego łożyska.

Tam zaś gdzie potoki górskie zabudowano a stoki gór zalesiono, zostaje nawet przy silnych opadach wielka część wody zatrzymana, nie dostaje się przeto w całości do łoża rzek. Liczne drzewa, progi i słuzy sprawiają, że konary drzew, kamienie i szuter pozostają w górach i nie napływają do dolin, co też usuwa przeszkody regulacji rzek.

A obok rozszerzenia i zgłębienia koryta rzeki, o ile takowe wody pomieścić nie jest wstanie, obok tam powstrzymujących wylewy i równoczesnego u nas często zaniedbywanego obwałowania brzegów powinno ściśle wykonywanie policyi wodnej starać się o to, ażeby drzewa, krzewy i chwasty nie rozprzeźniały się w łożyskach rzek i nie stawały się przyczyną powiększenia niebezpieczeństwa wylewów.

Było to też błędem Austryackich zabudowań że w wydanych w r. 1888 rozporządzeniach wykonawczych do ustawy o zabudowaniu potoków górskich,

przejmując ze systemu francuskiego te środki, które daje sztuka budownicza, a mianowicie zabudowanie, i terasowanie, nie uwzględniono dostatecznie głównie ze względów oszczędności we Francyi i w Szwajcaryi połączonego z zabudowaniem korzystania z tych darów, które daje natura, a mianowicie zalesienia.

Jestto bowiem bardzo mądre zarządzenie Opatrzności, że w pobliżu choroby umieściła lekarstwo, że na tych górach, na które wiatr z Oceanu pędzi parę wodną i opady wodne, natura dała lasy, że liście murawa, która w cieniu drzew rośnie, chłona wodę, że są drzewa, które zatrzymują rwące i wartko z góry spadające potoki, a korzenie mogą zatamować urywanie się ziemi, która pod naciskiem wody rwie się jak lawina.

We Francyi od r. 1840 w celu zbadania sprawy zalesień odbyta ankieta i w r. 1843 przyszła za osobistem wływem późniejszego króla Ludwika Filipa oo skutku ustawa o zalesieniach. Po wylewie w r. 1856 uchwalono dalsze ustawy z 28. lipca 1860 i 8. czerwca 1864, na podstawie rzeczonych ustaw otrzymała Rada stanu prawo przymusu do tych zalesień, które użyteczność publiczna nakazuje i upoważniono rząd do zakupu na rzecz państwa bezleśnych górzystek. Spadki zakupywać, albo własnym kosztem za częściowym ich zwrotem przeprowadzać zalesienie.

W krótkim czasie, bo od r. 1861—4 we Francyi zalesiono 95.000 ha.; od 75 do 84. czyli przez 9 lat w jednej tylko okolicy w landes Gasconnes zalesiono 650.000 hk. i powiększono ich wartość o 235 milionów franków; oprócz tego zalesiono 80.000 w Solonei podniesiono przez to dochód z gruntów o 2.300.000 franków. W Austrii od 1872 r. do 1898 więc w okresie 17 lat zalesiono 1.797 hk czyli 362 razy mniej niż we Francyi w jednej okolicy; a 25 razy mniej, niż zalesiono pod rządem pruskim w czterech latach 1894—8 pod rządem pruskim w trzech okręgach: gdańskim, królewieckim i kwidzyńskim. Z przeznaczonych na ten cel dotacyi ministerstwa rolnictwa, która wynosi 285.000 koron, Galicya otrzymała 400 Koron.

Komisya wyraża nadzieję że Wydział krajowy z całą energią o równoczesne zalesie i uspokojenia źródeł w obszarach otaczających dorzecza rzek i dopływy kanałów się u c. k. Rządu postara.

Punkt dwunasty.

Powiększenie udziału Galicyi w funduszu melioracyjnym.

Pomimo podwyższenia funduszu melioracyjnego do 4 milionów koron udział Galicyi w funduszu melioracyjnym wynosi jedynie tylko 20.129% sumy przeznaczonej na bezwrotne zasiłki sumy.

Powiększenie udziału Galicyi w Funduszu melioracyjnym, jest tak ze względu na obszar kraju, który 26.12% całej monarchii stanowi. jak i ze względu na obszar opodatkowanych gruntów 7.576,098 czyli 25% wszystkich opodatkowanych gruntów w Austrii, a wreszcie ze względu na fakt, że w Galicyi 960.000 hektarów gruntów potrzebuje melioracyi, wskazanem, a wykonanie robót odnośnych umożliwi powiększenie etatu krajowego biura melioracyjnego, któremu Ministerstwo Rolnictwa w sprawozdaniu z czynności z r. 1897 oddaje zasłużone pochwały.

Podniesiono w Komisyi, że rozdział funduszu melioracyjnego pomimo przepisów ustawy nie jest wcale równomiernym, dowodzą cyfry: n. p. w r. 1902 nowym przedsiębiorstwom

	1,049,085 K.
przyznano subwencye:	
w Galicyi 3 przedsiębiorstwom kosztem	110.866 K.
w Wyższej Austrii 15 przedsiębiorstwom kosztem	406.448 „
Na dalszy ciąg robót przy rozpoczętych przedsiębiorstwach z ogólnej kwoty	2,784.837 „
przyznano Galicyi	594.350 „
Wyższej Austrii	231.850 „
Niższej Austrii	339.190 „
Razem przyznano subwencyi	3,833.913 „
z tego Galicyi	705.217 „
Wyższej Austrii	638.298 „

Komisya budżetowa Rady Państwa zwróciła też dwukrotnie w sprawozdaniach (Nr. 1153 i 1328 der Beilagen) na niesprawiedliwość takiego wymiaru. Rada Państwa zaś wezwała Rząd do równomiernego uwzględnienia wszystkich krajów koronnych, następnie zaś na wniosek posła Merunowicza żądała w rezolucyi uchwalonej dnia 17. grudnia 1901 przyspieszenia rewizyi technicznych projektów, wzmocnienia technicznej służby melioracyjnej z zastosowaniem decentralizacji i zasięgnięcia opinii Wydziałów krajowych w sprawie melioracji i uwzględnienia rzeczonych opinii.

Ponieważ rząd wystosował do Wydziału Krajowego zapytanie w sprawie połączonego z budową kanałów i regulacją rzek programu melioracyjnego, a przykład wyższej Austrii uczy, że jako wyraźnie przyznał Reprezentant min. Rolnictwa w komisji budżetowej, że uwzględniono ją w tak sówitej mierze dlatego, bo pierwsza program przedłożyła, że przeto więcej dostaje nie ten, co więcej potrzebuje, ale co pierwiej się zgłasza, wyraża komisji życzenie, aby Wydział krajowe c. k. Rządowi program melioracji w Galicji jak najprędzej przedłożył i uposłedzenie naszego kraju w nim ponownie wykazał.

Punkt trzynasty

w sprawie regulacji rzek

§. 14 Sprawozdanie komisji krajowej.

Komisya wodna wyraża nadzieję, że w uwzględnieniu znacznego finansowego wzrotu kraju rząd przedłoży Sejmowi już w r. 1902 wyczerpujące drukowane sprawozdanie z robót przedwstępnych około regulacji rzek i budowy kanałów.

Punkt 14, 15 i 17,

Regulacja Prutu, Czermosza, Ropy i Jasiołki

ad 15 A) Prutu, Czeremosza, Ropy i Jasiołki.

W sprawie regulacji części splawnej Prutu przyspieszenie robót jest wskazanem Regulację rzek uwzględniała programowa uchwała Sejmowa z r. 1894. a z przedłożenia rządowego i z ustawy o regulacji rzek z dnia 18 września 1901 je wypuszczono. Regulacja tych rzek jest rzeczą nagłą.

Ponieważ ministerstwo w myśl 55 ustawy reskryptem wydanym w lipcu z. r. postanowiło wypracować program dotyczący regulacji wszystkich rzek, które we wspólną sieć z kanałami nie wchodzą (alle übrigen Flüsse), Namiestnictwo zwróciło się do Wydziału krajowego i do starostwa z życzeniem, aby życzenia w tym względzie zestawiono.

Komisya wyraża życzenia, ażeby Wydział krajowy program ogólny w tym względzie jak najprędzej przedłożył i ażeby rzeki powyższe w ten program weszły.

Potrzebę regulacji górnych biegów ze względu na jej związek ze średnimi i dolnymi oraz z kanałami powyżej podniesiono.

Punkt siedemnasty.

Zmiana przepisów ustawy wodnej w sprawie odsypisk.

Sejm uchwalił w tym kierunku już w roku zeszłym rezolucyę.

Ponieważ sprawa ta dotyczy przedewszystkiem rzek, których regulację prowadzi i w przyszłości wykonywać będzie c. k. Namiestnictwo, odniósł się doń Wydział krajowy odezwą z d. 10 września 1901 l. 47.936 z zapytaniem, czy i o ile należałoby zmienić stylizacyę §. 47 kraj. ustawy wodnej, ażeby nienaruszając postanowienia ze do gruntów uzyskania wskutek budowy regulacyjnych, bez wszelkich

wątpliwości zapewnić posiadaczom gruntów nadbrzeżnych wysp i odsypisk po myśli §§. 407 do 411 kodeksu cywilnego.

Na to zapytanie odpowiedziało Namiestnictwo odezwą z d. 4 grudnia 1901 l. 100.203, że »nie uważa za potrzebną zmianę zupełnie odpowiedniej i dokładnej stylizacji §. 47 ustawy wodnej«, gdyż §. 47 ustawy wodnej normuje inny w powszechnej ustawie cywilnej nieprzewidziany sposób nabycia gruntu powstałego wskutek budowl regulacyjnych, a nie naturalnego przymulenia, a z postanowienia §. 47 ustawy wodnej wypływa dla przedsiębiorcy budowl regulacyjnej tylko tytuł nabycia własności gruntu, wskutek czego o prawie przedsiębiorcy do własności gruntu takiego ma w każdym poszczególnym wypadku orzekać formalnie w toku instancyi władza polityczna po przeprowadzeniu dochodzenia przy współdziałaniu wszystkich stron interesowanych, a zatem także właścicieli gruntów naebrzeżnych, którym przysługuje prawo odwołania się do wyższych instancyj.

§. 48 ustawy wodnej z d. 14 marca 1875 brzmi:

»Na budowie dla ochrony uregulowania brzegów, osuszania i na inne budowl, w interesie Publicznym stawiane muszą właściciele odstąpić za stosowne wynagrodzeniem potrzebne grunta i inne nieruchomości, lub też muszą zezwolić na ustanowienie potrzebnych ruchomości gruntowych.

§ 47 grunt uzyskany wskutek budowl regulacyjnych w obrębie regulacyjnym przypada tym, co ponoszą koszta przedsiębiorstwa, mu i być jednak odstąpiony właścicielom przyległych gruntów na ich żądanie, za zwrotem wartości, jeżeli go przedsiębiorstwo do lepszego zabezpieczenia i umocnienia brzegu nie potrzebuje«. W petycyach wystósowanych do koła polskiego użalała się ludność włościańska, że postanowienia te wykonują w ten sposób, iż grunta, które wskutek działania tam woda urywa i bądźto tworzy z nich wyspy, bądź to przenosi je na przeciwną stronę, zabierają na rzecz przedsiębiorstwa, a potem niejednokrotnie właścicielkupować musi, własny grunt co wobec przywiązania naszego ludu do własności ziemi wywołuje wielkie rozgoryczenie.

Skargi te znalazły również odgłos zeszłego roku w Sejmie.

Obecny na posiedzeniu komisji c. k. komisarz rządowy zaprzeczył możliwość istnienia podobnych faktów i zaznaczył, że przedsiębiorstwo zajmuje jedynie tylko te grunta, które poniżej brzegów wskutek regulacji uzyskuje się z koryta rzeki

Obecni członkowie komisji podnieśli, że w sprawie wysp wskutek regulacji powstałych, których powodem jest w wielkiej części rwanie brzegów [wskutek działania tam, zdarzały się pomiędzy właścicielami gruntów a przedsiębiorstwem spory. Skąd też zarówno większa jasność przepisów, jak i względne ich wykonanie jest wskazanem.

Komisja przeto przedkłada Sejmowi ponownie rezolucję z tem samem, co zeszłego roku żądaniem.

Punkt osiemnasty.

Zatrudnianie sił krajowych i stosunki robotnicze.

§. 14 ustawy kanałowej brzmi: skoro tylko rozpocznie się budowa, którejs budowl w §. 1 i §. 5 wymienionych, zamianuje minister handlu w porozumieniu z Ministrem spraw wewnętrznych potrzebną ilość inspektorów przemysłowych, których czynność rozciągać się ma w myśl ustawy z dnia 17 czerwca 1883 Dz. u. p. Nr. 117 na nadzór nad odnośnemi robotami budowniczymi, tudzież nad robotami ziemnemi i wodnemi.

Do obowiązku tych inspektorów należy przedewszystkiem sporządzanie w składanych corocznie sprawozdaniach dokładnych wykazów, dotyczących się stosunków płacy, pomieszkań i zdrowia robotników przy wykonaniu rzeczonych robót zatrudnionych również sposobu poruczenia robót i czasu pracy.

Koszta wynikające z utworzenia tych inspektorów przemysłowych i sprawowanie czynności urzędowych przez nich mają być pokrywane z funduszu budowy.

Dla czuwania nad stanem zdrowia robotników należy przy wykonywaniu rzeczonych robót dniowych, należy w miarę potrzeby ustanowić specjalnych funkcyonaryuszów lekarskich."

Oprócz tego uchwaliła Rada państwa następującą rezolucję :

"Wzywa się rząd ażeby przy wykonaniu ustawy o budowlach wodnych i przeprowadzenia regulacji rzek :

- 1). starał się, ażeby ściśle wykonywano przepisy policyi zdrowia, ażeby pamiętano o mieszkaniach dla robotników i zwracano uwagę na zaopatrzenie ich w środki żywności, ażeby w celu zapobieżenia wyczerpaniu robotników i namowom do pijaństwa zastanowił się nad możliwością urządzenia mieszkań i dostarczenie wiktów przez zarząd budowy.
- 2). zastanowił się, czy i w jaki sposób sądy rozjemcze w celu szybkiego i sprawiedliwego rostrzygnięcia sporów pomiędzy przedsiębiorstwem a robotnikami ustanowić się da.

Rezolucya przez komisję wodną Galicyjskiego Sejmu proponowana, kładzie zarówno nacisk na zatrudnianie sił krajowych, na sprawiedliwe uregulowanie stosunków robotniczych i zdrowotnych przy budowie kanałów i regulacji rzek.

Z inwestycjami bowiem łączy się nadzieja że dostarczą one zarobku ubogiej ludności, która nie będzie potrzebowała szukać pracy za morzem.

Punkt dziewiętnasty,

Wyzyskanie sił wodnych w celu poparcia rolnictwa i przemysłu.

Na polu współczesnej techniki odbywa się zajmujący proces walki pomiędzy siłą pary, a elektrycznością, której użycie coraz bardziej rośnie. Wobec oddalenia kopalni węgla i drogiego jego transportu, motory poruszane siłą pary drogo kosztują, wyzyskanie sił wodnych przeto poruszających przedsiębiorstwa przemysłowe i rolnicze, a zarazem przyczyniające się do elektrycznego oświetlenia miast w naszym kraju jest o wiele potrzebniejszym niż gdzie indziej.

Jest przeto wielce pożądanem, ażeby te drzemiące siły, które tylko budziły się zniemacka, ażeby pracę człowieka niszczyć, dla tejże pracy w celu wzmocnienia dobrobytu zużytkować, a zwłaszcza i przedewszystkiem w myśl zeszlatorocznego wniosku J. Magnificencyi Pana Rektora Niementowskiego w lasach państwowych, gdzie ich bezpłatne wyzyskanie tak rolnictwu, jak i przemysłowi wielkie może przynieść usługi.

Spożytkowanie tychże sił nie wiąże się do obrębu małych miejscowości, gdyż elektryczność w miarę istnienia energii elektrycznej da się przenieść i na dalsze odległości, mogą też z niej korzystać i stosunuowo dalekie miejsca.

We Francyi szacują niespożyte siły wody na 17 milionów sił koni.

W innych państwach korzystają z tych sił o wiele więcej, niż w Galicyi w okolicy Gastein widzieć można liczne gospodarstwa włościańskie elektrycznie oświetlone, a w tyrolu i w krajach Alpejskich może zwykły turysta skonstatować rosnące przemysłowe zużytkowanie sił wodnych. Ale i u nas są przykłady jej użycia, a mianowicie J. M. Pan Rektor Niementowski w przemówieniu z d. 1 lipca 1901 przypomniał, że mała Pełtew dostarcza fabryce p. Wanga siły 12 koni.

W majątku p. Bochdana, Zadwórze wszystkie budynki gospodarskie oświeca elektryczność

We Francyi i w Niemczech zwłaszcza w 30 km. okręgu kanałów wiele takich gospodarstw, a oświecenie takim sposobem zmniejsza niebezpieczeństwo ognia: we Francyi porusza elektryczna siła cukrownie, gorzelnie, oraz zapomocą kolei polnych przewozi buraki i kartofle. W Moden w Prusiech porusza elektryczność w jednym gospodarstwie cegielnię, elektryczny pług, dwie młocarnie, prasę na siano, tartak, sieczkarnię, śrótownik i wszystkie gospodarskie budynki, zastępując siłą ludzką siłą maszyn. Osiągają przeto znaczną oszczędność w kosztach produkcji i miejscowego transportu. Wurzler oblicza oszczędności, jakie na przestrzeni 3,500 m. pruskich

przynosi elektryczność gospodarstwu po odciążeniu raty amortyzacyjnej 11% za kosztu założenia na 24.000 m. czyli przeciętnie 9 10 m. rocznie na morg.

W innych państwach cieszy się, techniczny postęp na polu zużytkowanie sił wodnych o wiele większem poparciem ze strony państwa.

W Prusiech np. wziął b. minister Rolnictwa, domenów i lasów Br. Hammerstein w słusznem ocenieniu ważności wyzyskania sił wodnych dla rolnictwa micywatwę w tym kierunku.

Zebrań doświadczeń co do pytań, do których rozwiązania potrzebne są wielkie obszary, odbywają się za granicą w założonych w dobrach państwowych fermes modèlesi w Prusiech i w Saxonii jest też aktualną sprawo udzielenia subwencji dzierżawcom dóbr państwowych wielu spożytkowania elektrycznej siły, w towarzystwach rolniczych jest też mowa o spożytkowaniu elektryczności dla rolnictwa za pomocą spółek rolniczych, do których na Szląsku mają należyć właściciele większych posiadłości i włościanie rolnictwa.

W Niemczech przeprowadzono doświadczenia z elektrycznym pługiem, w niemieckim rolniczym towarzystwie zdania co do jego były podzielone, w pruskim kolegium ekonomicznem cieszył się jednak pług elektryczny jednomyślnem poparciem. Wielu rzeczoznawców w Niemczech i we Francji podnosiło, że nie potrzebuje on uciążliwego zaopatrywania w węgiel i wodę, a że z działających gorzelniach w czasie wielkiej części roku nie zużytkowanych sił da się wówczas korzystać w celu poruszenia maszyn rolniczych młocarni, centrifug, separatorów, wozów transportowych pługów itd. Wyzywano również niezbyt wysokie koszty zakładowe pługa elektrycznego i łatwość obsługi bez wielkiego fizycznego natężenia.

Elektryczny pług nadaje się do okolic, w których bogactwo wody jest wielkie a spadek daje dostateczną siłę poruszającą dla turbiny.

Załowac też należy, że w Austrii w tak szczupłej mierze elektryczności korzystają. Wedle wydanych przez Min. Spr. wewn. urzędowych wiadomości o zabezpieczeniu robotników od wypadków na 137.000 maszyn rolniczych było tylko 5 poruszanych elektryczną siłą a na 13.000 młynów było tylko 76 poruszanych elektrycznością.

Wyzyskanie elektryczności w przedsiębiorstwach rolniczych przemysłowych komplikują trudności, jakie z udzieleniem koncesyi na elektryczne zakłady.

Zmiana poglądów Ministerstwa Rolnictwa pod tym względem jest tem bardziej pożądaną, ileże w naszym kraju mamy wiele bogactwa wody i jeszcze dość wiele bogactwa lasu, że przeto siły wody powinny służyć, jak w Szwecyi i Finlandyi, przemysłowi drzewnemu fabrykom papieru, celulosy itd.

A jakkolwiek daleko idące plany w celu wyzyskaniu elektryczności w dziedzinie rolnictwa wobec braku kapitałów obrotowych w naszym kraju muzyką przyszłości, jest niemniej obowiązkiem Ministerstwa Rolnictwa poczynić odnośne doświadczenia w dobrach państwowych i zapewnić przystępność sił wody w lasach państwowych w celu poparcia przemysłu.

ad II. Polecenie Wydziałowi krajowemu

Sprawa budowy kanałów, regulacyi rzek, melioracyi i zabudowania potoków górskich jest obecnie jednym z najważniejszych zadań społecznych w naszym kraju, jest też ściśle związaną z interesami własności ziemskiej rolnictwa, handlu, przemysłu i ludności robotniczej. Komisya wodna wyraża też nadzieję, że Wydział Krajowy dołoży wszystkich starań w celu pomyslnego i praktycznego jej przeprowadzenie, i przełamie wszystkie przeszkody, któreby w tym kierunku w drodze stanę i mogły.

Sprawozdaniem powyższem załatwiła komisya poniżej załączony wniosek postów Dra Mogilnickiego i Korola, oraz Petycyą ¹¹⁹⁶ ~~817~~ Wydziału Rady powiatowej w Samborze w sprawie regulacyi stronie za powyżej Biskowic.

Wniosek posłów Dr. Mogilnickiego i Korola brzmi:

Zważywszy, że wskutek nadmiernego rozdrobnienia gruntów małej posiadłości właściciele tychże nie są w stanie z uprawy tych gruntów wyżywić siebie i swoich rodzin;

zważywszy, że w naszym kraju brak większego przemysłu, któryby takim bezrolnym mógł dać zarobek, a tem samem możność do zarobkowania i do życia;

zważywszy, że wskutek tego następuje mimowolna emigracya bezdomnych i bezrolnych do większych miast i z powodu napływu nędzarzy przychodzi nawet do rozlewu krwi, jak to miało miejsce w ostatnich dniach we Lwowie, wnoszą podpisani:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1) Wzywa się c. k. Rząd, by nie tylko słowem, ale i czynem przystąpił do uchwalonych robót inwestycyjnych i by z rozpoczęciem tychże wcale nie zwlekał wobec zagrażającej nędzy.

2) Poleca się Wydziałowi krajowemu, by zajął się w szybszem tempie zdecydowaną ostatecznie regulacją rzek i wykonaniem robót melioracyjnych i by wedle możności sam do tego zniewolił niedbałych interesentów.

Na podstawie powyższych wywodów komisya wnosi:

Wysoki Sejm uchwalić raczy:

I. Wzywa się c. k. Rząd:

1) a) ażeby w myśl §. 8. ustawy o regulacyi rzek z dnia 18. września 1901 Komisję dla regulacyi rzek jak najrychlej powołał;

b) ażeby jak najprędzej w porozumieniu z Wydziałem krajowym wydał rozporządzenie wykonawcze na podstawie §. 13. ustawy o regulacyi rzek z dnia 18. września 1901 zawierające również regulamin dla komisji dla regulacyi.

2) ażeby w porozumieniu z Wydziałem krajowym w myśl § 10. ustawy o regulacyi rzek jak najprędzej opracował ogólny program i obliczenie całych kosztów regulacyi i poddał rzeczony program uchwałom Komisji dla regulacyi rzek:

3) a) Ażeby w sprawie trasy kanałów jaknajprędzej się porozumiał z Wydziałem krajowym;

b) ażeby przy ustawianiu trasy dróg wodnych w Galicyi zapewnił bezpośrednio połączenie stołecznego miasta Lwowa z siecią dróg wodnych.

c) ażeby przy ustanowieniu trasy dróg wodnych (§. 10. ustawy z 11. czerwca 1901 nr. 66 Dz. u. p.) starał się zapewnić budowę ich od Hruszowa, gdzie kończyć ma się kanał „Dunaj Odra“, do Wisły pod Krakowem, z Krakowa zaś sztucznym kanałem spławnym, prowadzonym pomiędzy Wisłą a linią c. k. kolei państwowych do Sanu.

d) c. k. Rząd, ażeby postarał się o połączenie kanału „Wisła - San“ — tam gdzie jego trasa najbardziej zbliży się do Nadbrzezia, odnogą spławną z Wisłą.

e) ażeby przy ustanowieniu trasy kanału Kraków - Sądowa Wisnia starał się zapewnić prowadzenie jej w pobliżu kolei Karola Ludwika a o ile techniczne względy na to pozwolą na Tarnów, Rzeszów, Jarosław i Przemysł.

4. ażeby ostateczną decyzję w sprawie trasy kanału Kraków-Sądowa Wisnia oraz wypracowanie szczegółowych planów dla tejże części kanału przyspieszył;

5) ażeby dla wykonania robót regulacyjnych wydatnie pomnożył liczbę sił technicznych w Namiestnictwie, upoważniając Namiestnika do mianowania tychże sił technicznych wszystkich stopni i do przyjmowania techników za kontraktem;

6) ażeby zatem dla kierunku gospodarstwem wodnem, którego poszczególne działy należą do kompetencyi Ministerstwa handlu, spraw wewnętrznych i rolnictwa, utworzył albo Ministerstwo robót publicznych z technikiem na czele, albo też pozostającą pod zarządem technika, a obejmującą wszystkie działy gospodarstwa wodnego dyrekcję budowli wodnych;

7) ażeby jeszcze w ciągu roku 1902 utworzył przy c. k. Namiestnictwie bezpośrednio Namiestnikowi podlegającą dyrekcję dla wszystkich działów gospodar-

stwa wodnego, t. j. dla kanałów, rzek spławnych i niespławnych, rewizji projektów melioracyjnych, zabudowania potoków górskich i spółek wodnych.

8) Sejm wzywa c. k. Rząd, ażeby wyznaczył odpowiedni fundusz na zawodowe kształcenie większej liczby techników do budowy wodnych, a mianowicie, aby wyznaczył stosowną ilość stypendyów dla słuchaczy szkoły politechnicznej, jak niemniej odpowiednią dotację dla inżynierów w celu ułatwienia im specjalnego kształcenia się przy budowłach wodnych;

9) ażeby rozszerzył zakres działania władz krajowych w sprawie budowy wodnych.

10) ażeby w myśl ustawy kanałowej przeprowadzenie budowy kanałów i regulację rzek połączył z wykonaniem robót melioracyjnych, a mianowicie odwadniania i nawadniania i roboty rzeczono uwzględnił w planach i kosztorysach kanałów i regulacji rzek;

11) aż by przystąpił do regulacji górnych biegów rzek programem regulacji objętych i połączył je z nieodzownie potrzebnem zabudowaniem potoków górskich i z zalesieniem stoków gór;

12) ażeby wobec podwyższenia funduszu melioracyjnego do kwoty 4 milionów koron i uchwały Izby Poselskiej Rady Państwa, w moc której kwoty z rzeczono funduszu mają być pomiędzy poszczególne kraje koronne równomiernie rozdzielone, szczupły udział Galicji we funduszu melioracyjnym znacznie podwyższony;

13) ażeby przedkładał corocznie Sejmowi sprawozdania Komisji dla regulacji rzek;

14) ażeby jak najrychlej przystąpił do przeprowadzenia regulacji rzeki Prutu od Kołomyi do granicy bukowińskiej, która wedle wyjaśnień c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych do preliminarzy państwowych na lata 1899, 1900 i 1901 miała być objętą pod pieczę państwa, a na którą wstawiono już do budżetów państwowych w tych trzech latach dotację po 50.000 koron, razem 150.000 koron;

15) A) ażeby w myśl programowej uchwały Sejmu z dnia 13. lutego 1894, tudzież hostanowienia ustępu drugiego §. 5. ustawy z dnia 11. czerwca 1901 Dz. p. Nr. 66, przedłożył jak najrychlej Sejmowi projekt ustawy mającej na celu przeprowadzenie systematycznej regulacji;

a) Prutu powyżej Kołomyi;

b) Czeremosza;

c) Ropy i Jasiółki (dopływów Wisłoki).

B) Ażeby przedłożył jak najrychlej Sejmowi projekty ustaw mających na celu przeprowadzenie systematycznej regulacji górnego Dniestru powyżej Kornalowiec Strwiąża powyżej Biskowic Wisłoka powyżej Frysztaku i górnego Sanu powyżej Liska;

16) ażeby przedłożył jak najrychlej Sejmowi projekt ustawy mającej na celu systematyczne przeprowadzenie regulacji a) górnego Wiaru powyżej Niżankowic b) Sawy powyżej Suchy c) Raby powyżej Lubnia.

17. ażeby przedłożył ciałom prawodawczym projekty dążące do zmiany przepisów ustawy wodnej, a względnie uregulował wykonanie obecnie obowiązującej ustawy wodnej w tym kierunku, ażeby Rząd jako prowadzący regulację przedsiębiorca nie zabierał bez odszkodowania powstałych z cudzych gruntów odsypisk;

18) aby przy prowadzeniu robót około regulacji rzek i budowy kanałów zatrudniał przede wszystkim siły krajowe, oraz czuwał nad sprawiedliwą zapłatą pracującym i zabezpieczeniem ich potrzeb pod względem zdrowotnym;

19) ażeby przystąpił do racjonalnego wyzyskania sił wodnych w naszym kraju, a szczególnie siły spadku rzek na obszarach własnych w celu poparcia rolnictwa i przemysłu, zaś co do innych rzek i potoków poczynił stosowne pomiary.

II. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu :

1) co do wszystkich powyższych punktów starać się o ciągłe porozumienie z c. k. Rządem i z całą energią popierać ich wykonanie,

2) wypracować i przedłożyć Sejmowi ogólny program melioracji w okresie dwudziestoletnim wykonać się mających.

Lwów 3. lipca 1902.

Sprawozdawca :
Kozłowski.

Zast. przewodniczącego :
Kolischer.

